

АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА Ў 48 КРАІНАХ

Голас Радзімы

19 красавіка 2000 года
Цана 75 рублёў

№ 16 (2678)

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі
Выдаецца з 6 красавіка 1955 года

ВЫБАРЫ

АДПАВЕДНАСЦЬ ВЫБАРАЎ ЗАКАНАДАЎСТВУ – ГАЛОЎНАЕ ПАТРАБАВАННЕ ЦЭНТРВЫБАРКАМА

● Алена СПАСЮК.

Старшыня Цэнтрвыбаркама Лідзія Ярмошына і старшыня Дзяржаўнага камітэта па друку Міхаіл Падгайны сустрэліся з рэдактарамі рэспубліканскіх выданняў, журналістамі, каб акрэсліць правілы паводзін СМІ падчас выбарчай кампаніі.

На гэты перыяд СМІ па статусу прыраўноўваюцца да назіральнікаў ад палітычных партый. Гэта значыць, што журналісты могуць знаходзіцца на выбарчых участках, кантраляваць іх працу, рэагаваць на ўсе парушэнні заканадаўства.

Цэнтрвыбаркам абавязаў вядучыя рэспубліканскія газеты прадаставіць свае плошчы для апублікавання праграм кандыдатаў у дэпутаты. Выключэнне зроблена для газеты Адміністрацыі Прэзідэнта "Советская Белоруссия", якая мае самы вялікі тыраж у краіне. Праграмы будуць друкавацца па меры паступлення. Такім чынам Цэнтрвыбаркам спадзяецца пазбегнуць нараканняў грамадскасці з-за неаднолькавых умоў для кандыдатаў у дэпутаты. Многія з іх аддадуць перавагу мясцовай прэсе. Міхаіл Падгайны выказаў заклапочанасць, што абавязковая публікацыя праграм пагоршыць стан мясцовага друку: газеты не будуць купляць.

Недзяржаўныя выданні самі вырашаюць, друкаваць ці не выбарчыя праграмы. Дыктаваць ім нельга, бо гэта было б умяшаннем у прыватную ўласнасць.

Што тычыцца радыё, то кандыдаты ў дэпутаты самі вызначаць, на якой з дзяржаўных станцый выступаць.

Паколькі Беларускае тэлебачанне не зможа даць слова ўсім кандыдатам, будуць выкарыстоўвацца абласныя каналы. Кандыдаты ў дэпутаты ад Мінскай вобласці (Мінск не мае мясцовага дзяржаўнага тэлеканала) выступяць на Беларускім тэлебачанні. Цэнтрвыбаркам вызначае час для кожнай акруговай камісіі. Далей жараб'ёўка вырашыць, калі, хто з'явіцца на экране.

Асаблівасць беларускай сістэмы выбараў у тым, што грашовыя фонды кандыдатаў у дэпутаты складаюцца толькі з вызначанай і прадастаўленай дзяржбюджэтам сумы. Выкарыстоўваць свае або акумуляваць сродкі фізічных ці юрыдычных асоб для правядзення выбарчай кампаніі не дазваляецца. Такім чынам, плата за рэкламу ў незалежных і дзяржаўных СМІ не прадугледжваецца.

У Расіі, напрыклад, кожны з кандыдатаў у дэпутаты Думы меў асабісты фонд. Дзяржаўныя СМІ друкавалі праграмы бясплатна, недзяржаўныя зараблялі на гэтым грошы.

Лідзія Ярмошына лічыць, што беларуская сістэма выбараў ураўноўвае шансы стаць дэпутатам "заможных" і "бедных" кандыдатаў. Але не менш важна, каб прадстаўнікі розных палітычных перакананняў таксама мелі аднолькавыя магчымасці. У сувязі з гэтым старшыня Цэнтрвыбаркама паведаміла пра каментарыі да выбараў у СНД, зробленыя назіральнікамі АБСЕ. Так, у Кіргізіі падчас выбараў у галоўны заканадаўчы орган 97 працэнтаў эфірнага часу дзяржаўнага тэлебачання было аддадзена прапрэзідэнцкай партыі. Назіралася адкрытая дыскрэдытацыя апазіцыі.

Лідзія Ярмошына падкрэсліла, што на Беларусі выбары павінны прайсці ў строгай адпаведнасці з заканадаўствам. Сродкам масавай інфармацыі належыць працаваць таксама ў рамках закона, максімальна забяспечваючы кандыдатам у дэпутаты роўнасць умоў.

КАПРЫЗЫ СТЫХІІ

Колькасць ападкаў, якія выпалі за першую дэкаду красавіка, склала на большай частцы тэрыторыі Беларусі 1,0—1,5 месячнай нормы. У выніку аднавіўся пад'ём узроўню вады ў рэках. У прыватнасці, на Прыпяці і яе прытоках глыбіня затаплення поймы складае ў асноўным 15—36 сантыметраў, найбольшая (54—64 сантыметры) адзначаецца паранейшаму ў Лельчыцкім, Мазырскім і Жыткавіцкім раёнах.

Увогуле ж характэрнай асаблівасцю гідралагічнага рэжыму рэк Беларусі сёлета з'явілася неадначасовае развіццё веснавых працэсаў. Так, рэкі захаду і поўдня краіны (басейны Прыпяці, Нёмана, Заходняга Буга) "ачысціліся" ўжо ў лютым (на 35—40 дзён раней звычайных тэрмінаў), і ўжо да пачатку сакавіка тут прайшлі максімумы паводкі.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

ВІНШУЕМ!

БАРЫС Уладзіміравіч КІТ

Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны і Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына" правялі вечарыну, прысвечаную 90-годдзю з дня нараджэння Барыса Кіта — нашага славутага суайчынніка, ганаровага прафесара Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта, ганаровага грамадзяніна Навагрудка, выдатнага амерыканскага і нямецкага вучонага ў галіне касманаўтыкі, акадэміка Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі, сябра многіх еўрапейскіх навуковых таварыстваў. На вечарыне, якая адбылася ў дзень нараджэння юбіляра, былыя вучні Кіта, яго сябры і знаёмыя падзяліліся ўражаннямі аб гэтай неардынарнай асобе. Прысутных пачулі беларускія народныя песні ў выкананні Тацяны Мархель. Падчас сяброўскай сустрэчы прагучалі развагі пра лёс знакамітага беларуса і іншых замежных суродзічаў, якія нямала зрабілі, каб Беларусь ведалі ў свеце.

Галіна СЯРГЕЕВА.

ПРЭЗЕНТАЦЫЯ

У ВЫЙГРЫШЫ — УСЕ

У мінскім дыска-клубе "ЮЛА" тэлевізійнае вытворчае аб'яднанне "Віцязь" з Віцебска правяло розыгрыш першай латарэі. Па ўмовах удзельнічаць у ёй мог той, хто набыў "Віцязь" у перыяд з 31 ліпеня па 31 снежня 1999 года. На адрас тэлезавода прыйшло больш за 134 тысячы лістоў з усёй краіны.

Як адзначаў адзін з членаў розыгрышнай камісіі, жадаючых прыняць удзел у гэтым мерапрыемстве магло быць значна больш. У Беларусі кожны месяц прадаецца пяць тысяч тэлевізараў гэтай маркі. Што ж, як кажуць у народзе, пакупнікі, мабыць, яшчэ не рассмакаваліся, бо галоўным прызам латарэі стаў аўтамабіль ВАЗ-2105 ("Жыгулі").

У гэты дзень у дыска-клубе сабралася шмат мінчан, удальнікаў "Віцязя". Першы тур выявіў дзесяць білетаў, якія ў далейшым і спрачаліся ў шанцаванні. На жаль, сярод прысутных ніхто не аказаўся ў выйгрышы. Уладальнікамі прызоў сталі жыхары Магілёўскай, Мінскай і Віцебскай абласцей. А "Жыгулі" дасталіся магілёўчаніну. Аднак задаволенымі гэтым забаўляльным мерапрыемствам засталіся ўсе прысутныя. У тым ліку і выступленнем вядомага беларускага спевака, тытулаванага спартсмена, у недалёкім мінулым неадназоавага чэмпіёна Беларусі па кік-боксінгу Альберта Скарахода і яго тэатра спорту і песні "Дэльта-шоу".

Як адзначылі кіраўнікі аб'яднання "Віцязь", латарэя — гэта свайго роду рэкламная кампанія. І яна будзе прадоўжана.

Сяргей САБАДАШ.
Фота Віктара СТАВЕРА.

АНОНС

СТАРАЖЫТНАБЕЛАРУСКІЯ ІКОНЫ — У ІСПАНІІ

У рамках культурнага абмену падарожнічаюць па гарадах Іспаніі старажытнабеларускія іконы са збораў Нацыянальнага мастацкага музея. У канцы сакавіка выстава гэтых помнікаў даўніны адкрылася ў горадзе Жэрона. Затым на працягу некалькіх месяцаў яе шлях пройдзе па гарадах Сабадэль, Самора і завершыцца 1 верасня ў горадзе Касерас. Усяго ў экспазіцыі прадстаўлены 31 выдатны помнік старажытнага беларускага мастацтва. Выстава стала своеасаблівым адказам на дадзеную Іспаніяй магчымасць убачыць творы знакамітага Гоі ў Беларусі.

NEWS FROM BELARUS * БЕЛОРУССКИЕ НОВОСТИ * BIALORUSKIE WIADOMOSCI * NOTICIAS DE BELARUS

ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ СЯРОД СЯБРОЎ

ЯДНАЦЬ ПРАЗ ЧАС І АДЛЕГЛАСЦІ

У пятніцу сёмага красавіка ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі ў Мінску адбылася своеасаблівая ўрачыстая "пятучка" рэдакцыі газеты "Голас Радзімы" з нагоды яе 45-годдзя. За "круглым сталом" сабраліся не толькі супрацоўнікі штотыднёвіка, заснавальнікі выдання — прадстаўнікі Дзяржкамітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей РБ на чале са старшынёй А. Білыкам, старшыні Таварыстваў дружбы і "Радзіма" А. Ваніцкі і У. Мялешка, але і іншыя сапраўдныя сябры выдання, людзі, якія дапамагаюць газеце выходзіць у свет.

У той вечар прагучала шмат віншаванняў, добразычлівых заўваг, цікавых прапаноў. Вядомы даследчык беларускай мінуўшчыны, даўні аўтар газеты Адам Мальдзіс расказаў прысутным даволі інтрыгуючую гісторыю, як ён шукаў самыя першыя нумары "Голасу Радзімы" (на той час "За вяртанне на Радзіму") і не знайшоў *іх*. А таму спадар Мальдзіс прапанаваў звярнуцца да самых першых чытачоў газеты: магчыма ў кагосьці захаваліся тыя рарытэтныя нумары? Адгукніцеся, дашліце, калі не саму газету, то хаця б ксеракопію.

Падчас размовы было вельмі прыемна пачуць, што артыкулы з "Голасу Радзімы" выкарыстоўваюцца навукоўцамі ў іх даследчыцкай працы, захоўваюцца ў архівах як крыніца цікавай, каштоўнай інфармацыі. І гэта не дзіўна. Сярод аўтараў выдання заўсёды былі найбольш яркія, выбітныя навукоўцы-даследчыкі: Уладзімір Конан, Вячаслаў Шалькевіч, Адам Мальдзіс, Леанід Лыч, Генадзь Каханоўскі, Анатоль Грыцкевіч, Мікола Ермаловіч...

Прадстаўнік Міністэрства замежных спраў Беларусі Яўген Вайтовіч расказаў, з якой цікавасцю ставіліся да газеты літоўскія беларусы (Яўген Канстанцінавіч да нядаўняга часу працаваў паслом нашай краіны ў Літве), колькі эмоцый выклікалі некаторыя публікацыі.

Паэтэса Раіса Баравікова — таксама даўні аўтар "Голасу Радзімы" — з цеплынёй згадвала сумесныя плённае супрацоўніцтва з нашай газетай.

Сорак пяць год — пакуль не юбілей, але ж добрая прычына правесці "рэвізію" зробленага, вылучыць накірункі на будучыню. І перакананца ў непахіснасці галоўнай мэты і задачы: праз час і адлегласці яднаць людзей паміж сабой і з Радзімай.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

Адам МАЛЬДЗІС.

Віталь НАЗАРАНКА.

Яўген ВАЙТОВІЧ.

Міхась КОШАЛЕЎ.

АРМІЯ

ВАЙСКОВАЯ СЛУЖБА: НА ЎСЕ ПЫТАННІ ПАВІННЫ БЫЦЬ АДКАЗЫ

"Сацыяльны настрой ваеннаслужачых. Праблемы маральных адносін у сілавых структурах". Пад такой назвай у грамадскім прэс-цэнтры прайшло пасяджэнне "круглага стала".

Калі дзяржава ўтрымлівае армію, апошняя абавязана быць баяздольнай. Такой яе робяць людзі — салдаты і афіцэры. Па меркаванню намесніка міністра ўнутраных спраў, камандуючага войскамі МУС Беларусі Юрыя Жадобіна, спачатку ў войсках неабходна развіваць трывалую сацыяльную базу, тады можна і больш патрабаваць ад ваеннаслужачых. Пакуль жа напружанасць сярод афіцэраў у значнай ступені звязана з жыллёвымі праблемамі. Спынена крэдытаванне кааператыўнага будаўніцтва. Жыллё — асноўны крытэрый пры прыняцці службовых прапаноў. Афіцэры не едуць у іншыя гарады, нават на вышэйшую пасаду, калі там не гарантуюць кватэру. У такой сітуацыі спадзяванні афіцэраў звязаны з праграмай "Службовае жыллё", скіраванай на забеспячэнне хаця б часовым жыллём.

Уладзімір Серагітан, начальнік упраўлення выхаваўчай работы і інфармацыі Міністэрства абароны, звярнуў увагу на пенсійнае забеспячэнне ваеннаслужачых, якое патрабуе перагляду. Акрамя таго, згодна з новым Выбарчым кодэксам, ваеннаслужачыя, якія па Канстытуцыі не маюць права быць членамі той ці іншай палітычнай партыі, а вайсковыя падраздзяленні не лічацца працоўнымі калектывамі, могуць вылучаць кандыдатаў у дэпутаты толькі праз збор подпісаў. Гэта стварае шэраг праблем.

Удзельнікі "круглага стала" пагадзіліся, што ад асобы афіцэра ў першую чаргу залежыць атмасфера, якая пануе сярод салдат тэрміновай службы. І трэба аддаць належнае, яна з кожным годам паляпшаецца. Уладзімір Макараў, начальнік лабараторыі

СПАРТЫЎНЫЯ НАВІНЫ АД Каці МАЗАКОВАЙ

НАПЯРЭДАДНІ АЛІМПІЯДЫ. Нацыянальны алімпійскі камітэт Беларусі быў створаны ў сакавіку 1991 года. За гэты час беларусы выступілі асобнай камандай на трох Алімпіядах, дзе атрымалі адзін залаты, восем сярэбраных і дзесяць бронзавых медалёў. Напярэдадні Алімпіяды-2000 жадаем поспехаў і перамог беларускім спартсменам.

Ужо вызначана група журналістаў для акрэдытацыі на летнія Алімпійскія гульні ў Сіднэі. У яе ўвайшлі Сяргей Гардзіенка ("Советская Белоруссия"), Віктар Харошка ("Народная газета"), Уладзімір Завадскі ("Спартыўная панорама"), Аляксандр Караблікаў (радыё "Бі-эй") і іншыя.

***

На чарговым пасяджэнні Аргкамітэта па падрыхтоўцы беларускіх спартсменаў да Алімпіяды ў Сіднэі міністр спорту і турызму Яўген Ворсін паведаміў, што беларусы заваявалі ўжо 145 алімпійскіх ліцэнзій. Усяго ж плануецца атрымаць 186.

Удзельнікам Аргкамітэта была прадстаўлена парадная форма нашых спартсменаў, якая пасля невялікіх заўваг зацверджана.

СПАРТЫЎНАЯ ГІМНАСТЫКА. У нямецкім Котбусе на этапе Кубка свету па спартыўнай гімнастыцы зноў вызначыліся нашы землякі. У вольных практыкаваннях першае месца заняў Віталь Рудніцкі, трэцяе — Алена Палазкова. Тройчы падымаўся на п'едэстал гонару Іван Іванкоў: на кольцах і на кані ў яго — серабро, бронза — на пераkладзіне. У шасцёрку лепшых на брусах увайшла Таццяна Жарганава.

АКАДЭМІЧНАЯ ГРЭБЛЯ. Кацярына Карстэн прыняла ўдзел у рэгаце "Кубак Тэмзы". Дыстанцыю 6 тысяч метраў беларуская спартсменка перaадолела на 5 секунд хутчэй за сваю асноўную канкурэнтку немку Катрын Ручкоў.

ПЯЦІБОР'Е. З'явіўся шанс на алімпійскую ліцэнзію ў беларускага пяціборца Кірыла Чупрыса. На турніры, які прайшоў на Украіне, ён упэўнена замацаваўся на пятым месцы.

Іван ІВАНКОЎ. БелТА.

СІТУАЦЫЯ

РАЗБУРАНЫ ХРАМ

КОЖНЫ З НАС, АКРАМЯ АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАЙ ВЕРЫ, БУДУЕ ХРАМ У САВЁЙ ДУШЫ. І КАБ ЁН СТАЯЎ НЕПАХІСНА, ТРЭБА ПРЫКЛАСЦІ ШМАТ НАМАГАННЯЎ. БЕЗ УНУТРАНАЙ СІЛЫ ДУХОЎНЫ САБОР МОЖА ЛЁГКА ПЕРАТВАРЫЦЦА Ў ЗАМАК НА ПЯСКУ.

З ЗАЛЫ СУДА

У Светлагорску быў абвешчаны прыгавор па справе расійскага грамадзяніна, беларуса па паходжанні Анатоля Сілівончыка.

Прысуд: тры гады пазбаўлення волі ў калоніі ўзмоцненага рэжыму.

Аднак яшчэ год таму бізнесмен Сілівончык быў вядомы на Беларусі як мецэнат. Менавіта ён фінансаваў аднаўленне Крыжа Святой Ефрасінні Полацкай, дапамагаў манастырам. Праваслаўная царква адзначыла яго намаганні ордэнам Святога Уладзіміра III ступені...

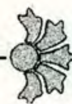
І землякі Анатоля з вёскі Гамза Светлагорскага раёна, дзе, дарэчы, жыве яго маці, таксама атрымлівалі дапамогу. Сілівончык падарыў ім мікрааўтобус, фінансаваў будаўніцтва дарог на тэрыторыі сельсавета.

Як легенду расказвалі гісторыю пра пераправу праз сібірскую раку Об, дзе бізнесмен Сілівончык валодае парамамі. Ён ніколі не браў платы з беларусаў. І на Беларусі, асабліва ў родных мясцінах, яго чакалі.

Мінулым летам Анатоль прыехаў з Сургута з атрадам "Беркут" напярэдадні гадавіны з дня вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Атрад налічваў 125 чалавек рознага ўзросту. Мэта такога буйнога дэсанта з Сібіры была высакароднай: прайсці па мясцінах былых баёў, ушанаваць памяць загінуўшых. Раней гэта называлася патрыятычным выхаваннем...

...Захоп вёскі Мікалаеўка быў намечаны на 8 гадзін раніцы 30 чэрвеня. Сігнал — стрэл з ракетніцы — падаў сам Сілівончык. З некалькіх бакоў у вёску ўварваліся людзі ў чорнай форме, трымаючы ў руках зброю (гэта пазней стане вядома, што яна несапраўдная). На вуліцах узрываліся дымавыя шашкі, а байцы атрада "Беркут" пачалі паляванне на людзей...

грамадскага аналізу і сацыялагічных даследаванняў, адзначыў, што з 1995 года ў беларускім войску колькасць трагічных выпадкаў скарацілася ўдвая. У 1999-м у параўнанні з мінулым годам на 30 працэнтаў знізілася злачыннасць. У агульнай структуры праваларушэнняў у войску нестатутныя адносіны (праявы так званай "дзедаўшчыны") складаюць 10-12 працэнтаў, астатняе — крадзяжы, злоўжыванне службовым становішчам, грабяжы насельніцтва, што таксама ў значнай ступені звязана з неўладкаваным, бедным жыццём. Назіраюцца выпадкі (праўда, адзінкавыя) наркаманіі і алкагалізму. Абагульняючы дыскусію за "круглым сталом", Уладзімір Макараў заўважыў: "Я лічу, што сёння маральна-псіхалагічны стан беларускіх ваеннаслужачых дазваляе ім паспяхова выконваць баявыя задачы".

Алена СПАСЮК.

На Даманаўскім палігоне пад Баранавічамі прайшлі тактычныя вучэнні войскаў проціпаветранай абароны з баявой стральбой. Вызначальнай рысай вучэнняў з'яўляецца адпрацоўка новых форм і метадаў барацьбы з паветранымі цэлямі праціўніка з улікам вопыту вядзення баявых дзеянняў у Югаславіі.

НА ЗДЫМКАХ: экіпаж установкі "Шылка" пасля вучэнняў; радавы старшы аператар ЗСУ "Шылка" Сяргей БАЛЫШКОЎ; залп зенітна-ракетнага комплексу "Аса".

Фота Віктара ТАЛОЧКІ.

З ЗАЛЫ СУДА

Сведкі з мясцовага кіраўніцтва пацвердзілі, што праводзенне ваенна-патрыятычнай гульні накшталт "Зарніцы" не было раней абмеркавана. І пра магчымыя дзеянні атрада "Беркут" на чале з Сілівончыкам уладзе не ведалі.

...Тры гадзіны працягвалася "аперацыя" ў Мікалаеўцы. На захопленым сельсаветам з'явіўся андрэеўскі сцяг, старшыня калгаса быў звязаны ва ўласным кабінеце, напалоханая бухгалтар плакала, прывязаная да крэсла. Затрыманых, якія супраціўляліся, білі прыкладамі, надзявалі на іх наручнікі.

Васьмігадовы Пеця Шышкін быў схоплены па дарозе да бабулі, прывязаны да дрэва, абсыпаны порахам. Яму пагражалі: спалім...

З ЗАЛЫ СУДА

Крымінальная справа была ўзбуджана па трох артыкулах: асабліва злоснае хуліганства, незаконнае пазбаўленне волі грамадзян, супраціўленне супрацоўнікам міліцыі. Пракурор запатрабаваў для Сілівончыка пакаранне — 5 гадоў калоніі ўзмоцненага рэжыму.

...Арыштаваных жыхароў Мікалаеўкі (усяго каля 50 чалавек) зганялі на школьны стадыён, загадвалі легчы на траву тварам уніз і чакаць... Анатоль Сілівончык прымаў даклады байцоў аб праведзенай "аперацыі" і не звяртаў увагі на жанчын, якія плакалі і прасілі яго ўціхамірыць сваіх падначаленых.

З ЗАЛЫ СУДА

У ходзе следства пацярпелым жыхарам вёскі былі кампенсаваны маральныя і матэрыяльныя страты. Сяляне, хаця і давалі паказанні ў судзе, аднак адклікалі свае іскі. Праваслаўная царква накіроўвала хадайніцтва, каб падсуднаму ўтрыманне пад стражай замянілі на падпіску аб нявыездзе. Анатоль Сілівончык даваць паказанні адмаўляўся, зневажаў суд і яго супрацоўнікаў. На большую частку працэсу ён быў выдалены з залы і пазбаўлены апошняга слова. Выслухаўшы прысуд, Сілівончык не прызнаў сябе вінаватым і заявіў, што будзе шукаць справядлівасці ў вышэйшых судовых інстанцыях.

...Сёння, праз дзевяць месяцаў пасля чэрвеньскіх падзей, у Мікалаеўцы працягваецца звычайнае жыццё. Вось толькі людзі, нягледзячы на кампенсацыі і суровы прыгавор Сілівончыку, усё-такі больш запомнілі яго пагрозы...

Віталь ЛУКАШЭВІЧ.

Мінск — Светлагорск — Мінск.

ГАСЦЁЎНЯ

Музеяў у нашай краіне заўсёды было даволі многа, зараз іх колькасць таксама расце. Але ці шмат у іх наведвальнікаў?

"Музейны бум" пракаціўся па Беларусі 20 гадоў назад і рэзка пайшоў на спад на пачатку дзевяностых: прыток турыстаў з былых саюзных рэспублік у той час значна скараціўся, а адпаведных умоў для прыёму турыстаў з-за мяжы створана так і не было. Як выглядае справа сёння? На гэтае пытанне можа адказаць адзінае ў сваім родзе даследаванне "Работа музея з аўдыторыяй", праведзенае Беларускім інстытутам праблем культуры. Мы гутарым з загадчыцай кафедры музейнага праектавання БелІПК Алай СТАШКЕВІЧ.

НАЙБОЛЬШ РЭДКА МУЗЕЙ НАВЕДВАЮЦЬ ПАЛІТЫКІ

— Музей — гэта сацыяльны інстытут, які заўсёды існаваў і будзе існаваць у грамадстве. Мяняюцца толькі яго формы. Калісьці музеі былі падобныя на кунсткамеры, дзе захоўваліся розныя дзівосы. Пазней з'явіліся музеі-калекцыі, яны нагадвалі адкрытыя музейныя фонды. З цягам часу музеі становяцца больш папулярнымі, публічнымі. Сёння ў Беларусі каля 200 дзяржаўных музеяў, акрамя таго, кожны год з'яўляюцца 2-3 новыя музеі. Павялічваецца і колькасць наведванняў: летась яна дасягнула паказчыкаў "дакрызіснага" 1990 года — 3 407 тысяч чалавек.

— Якія тэндэнцыі вызначаюцца ў развіцці сучасных музеяў?

— Зараз у музей ідзе ў асноўным мясцовы жыхар, і, канешне, паслугі ў выглядзе адной агляднай экскурсіі яго не задавальняюць. Таму выставачная дзейнасць музеяў значна актывізуецца: калі ў 1990 годзе яны правялі 733 выставы, то ў 1998 — ужо 1 562.

Акрамя таго, у рэспубліцы амаль не існуе спецыяльных праграм па рабоце з індывідуальнымі наведвальнікамі, а іх 57 працэнтаў ад агульнай лічбы.

Яшчэ адна тэндэнцыя — амаладжэнне музейнай аўдыторыі. Музеі зараз пачынаюць працаваць з дзецьмі з трохгадовага ўзросту.

— Усё гэта патрабуе і новых форм работы!

— Абавязкова. У многіх музеі асацыіруюцца са сховішчам старых рэчаў, дзе пануе страшная нудота. Канешне, музеі імкнуцца змяніць гэты стэрэатып, як мага лепш адаптавацца ў сучасным грамадстве і знайсці агульную мову з наведвальнікам. Так, музей можа станавіцца адначасова канцэртнай залай. Напрыклад, у Сафійскім саборы рэгулярна праводзяцца арганныя вечары. У Полацку ёсць таксама музей-бібліятэка: тут можна не толькі агледзець музейныя каштоўнасці, але і пагартаць кнігі XVII — XIX стагоддзяў. Некаторыя музеі выконваюць і клубныя функцыі: у іх сценах працуюць разнастайныя гурткі.

— А сучасныя тэхналогіі музеямі выкарыстоўваюцца?

— З-за недахопу сродкаў мы пакуль не можам сабе гэтага дазволіць, хаця многія наведвальнікі аддаюць перавагу экскурсіі з аўдыёгідам і выкарыстанню камп'ютэра для атрымання дадатковай інфармацыі аб музеі і яго экспанатах. А, напрыклад, 10 працэнтаў апытаных выказалі жаданне мець доступ да музейных каштоўнасцей праз свой персанальны камп'ютэр. Я ўжо не кажу пра поліэкраны і галаграфію. Але з цягам часу ўсё гэта ў нашых музеях з'явіцца.

— Вы можаце намаляваць сацыяльны партрэт сучаснага наведвальніка беларускага музея?

— Сярод апытаных прыкладна 65 працэнтаў — мясцовыя жыхары. Асноўная ўзроставая група — моладзь да 17 гадоў. Было зафіксавана: чым вышэй адукацыя, тым часцей чалавек прыходзіць у музей. Найбольш актыўныя наведвальнікі — работнікі асветы і культуры. Радзей за ўсіх ходзяць у музей палітыкі — 0,3 працэнта ад апытаных.

— Наколькі разнастайная тэматыка беларускіх музеяў?

— Асноўнае месца тут займаюць краязнаўчыя музеі — іх 60 працэнтаў. Хаця сёння яны звяртаюць увагу не на чыстае краязнаўства, а на культуру рэгіёна ў цэлым. Пасля ідуць гістарычныя, мастацкія і літаратурныя. Менш за ўсё прыродазнаўчых і экалагічных музеяў. Дарэчы, у Акадэміі навук існуе музей, дзе захоўваюцца рэчы, вывезеныя з чарнобыльскай зоны.

— Ці адпавядаюць стандартам умовы захавання экспанатаў у нашых музеях!

— Ніводнага спецыялізаванага фондасховішча ў нас няма, а ў памяшканнях, дзе знаходзяцца экспанаты, вільготнасць часта дасягае 60—80 працэнтаў! Акрамя таго, толькі палова экспанатаў прайшла навуковую інвентарызацыю. Гэта таксама праблема, і яна часткова ўпіраецца ў кваліфікацыю кадраў: вышэйшую адукацыю маюць 63 працэнты музейных работнікаў і толькі 5 працэнтаў — спецыяльную музеялагічную.

— Як папаўняюцца музейныя фонды!

— Рознымі шляхамі: праз гісторыка-этнаграфічныя экспедыцыі, аўкцыёны, сумесную работу з археолагамі, закупку ў калекцыянераў і антыкватаў.

Сёння нават не верыцца, што яшчэ дзесяць гадоў назад старажытныя рэчы музеям проста дарылі. Вёскі так збяднелі, што тымі ж посцілкамі і ручнікамі бабулькі хутчэй будуць карыстацца самі... З другога боку, продаж гэтых рэчаў становіцца выгадным бізнесам, асабліва ў Расіі. Напрыклад, гадзіннік пачатку XIX стагоддзя каштуе там 15—20 тысяч долараў, у нас яго можна купіць за 3—5 тысяч. Але і такіх грошай у музеяў няма.

— У якім стане знаходзіцца справа вяртання музейных каштоўнасцей!

— Гэтая праблема пастаўлена на міжнародны ўзровень, і Беларусь ужо падпісала адпаведныя канвенцыі ЮНЕСКА.

Рэстытуцыя можа быць праведзена і намаганнямі Міжнароднага савета музеяў: звесткі пра прапаўшы экспанат размяшчаюцца ў Інтэрнэце, СМІ, спецыяльных бюлетэнях, і калі ён "выплыве" недзе на аўкцыёне, яго лёгка можна выявіць. Але каб увайсці ў гэты сусветны каталог, мы спачатку павінны стварыць свой агульнанацыянальны.

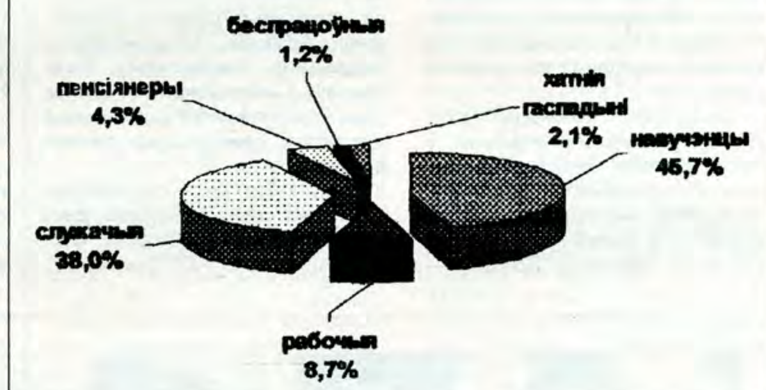
Але праблема рэстытуцыі носіць у Беларусі больш глыбокі характар: на працягу нашай гісторыі з краіны вывезлі вельмі многа музейных каштоўнасцей, якія ўжо аселі за мяжой і зафіксаваны як іх уласнасць! Гэта можна сказаць пра Дзяржаўны гістарычны музей у Маскве, Музей этнаграфіі ў Санкт-Пецярбургу і многія іншыя. Фіксацыяй і выяўленнем экспанатаў займаецца навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны, але на ўзроўні дзяржаўнай палітыкі такога няма. Шчыра кажучы, я і не спадзяюся, што гэтыя рэчы можна вярнуць. Хаця ёсць "мяккая рэстытуцыя" — калі мы зможам іх пабачыць дзякуючы выставам, альбомам і копіям. Дарэчы, у Брэсце адкрыты музей выратаваных каштоўнасцей, якія былі затрыманы на мытні.

— Ці ёсць у Беларусі прыватныя музеі!

— Закон "Аб музеях" прадугледжвае магчымасць іх стварэння. Многія, напэўна, ведаюць музей матэрыяльнай культуры ў Дудутках. Хаця, на маю думку, ён больш падобны на своеасаблівы Дыснэйлэнд. З другога боку, дзяржаўным музеям трэба павучыцца такому правядзенню музейных атракцыёнаў, бо многія ідуць у музей менавіта каб адпачыць.

Гутарыла Нэлі ПРЫВАЛАВА.

Структура музейнай аўдыторыі па сацыяльнаму становішчу

СПАДЧЫНА

● Андрэй ЮДЧЫЦ.

ПАКЛОН ДРУЦКУ...

Вось ужо каго пакрыўдзіла Яе Вялікасць Гісторыя — дык гэта Друцк. Хто ў параўнанні з Друцкам "зазнайка" — Масква або "выскачка" Мінск? Ды іх яшчэ ніхто і ведаць не ведаў, калі Друцк ужо грымеў на ўсю Еўропу. Масква маладзейшая за Друцк на 150 гадоў, Мінск — на 70...

Друцк — летапісны Друтеск, Друтеск, Друческ — старажытны горад Полацкай зямлі, цэнтр Друцкага княства. Цэнтр рамёстваў, гандлю, пісьменства. У Іпацьеўскім летапісе ён упамінаецца дзесяць разоў. У Друцкім княстве быў свой, кажучы сучаснай мовай, двухпалатны вярхоўны савет — народнае веча і баярская рада. Яны праводзілі пасяджэнні ў замку.

З пачуццём уласнай годнасці Друцк размаўляў калісьці з Кіевам, Масквой, Мінскам і Смаленскам, з Балтыяй і Візантыяй. Друцкія князі мелі права на вялікае княжанне ў Кіеве.

Аднаго разу князь Ігар (той самы — герой "Слова аб палку Ігаравым") спрабаваў аваладаць Друцкам, але яму гэта не ўдалося. Друцкая дружына адважна змагалася з татарамі на полі Куліковым.

Нейкі час Друцк моцна сапернічаў з Мінскам, друцкія князі чамусьці не ўжываліся, ваявалі з мінскімі. Хто ўзяў верх у гэтых бітвах — зразумела, бо цяпер сталіца Беларусі знаходзіцца не ў Друцку, а ў Мінску. Хоць магло быць, самі разумееце, і наадварот. І тады, магчыма, Мінск у 2000 годзе быў бы ціхай вёсачкай на Свіслачы.

У Друцку быў сабор, які, паводле запісу ў Друцкім евангеллі, будаваўся ў 1001 годзе і з'яўляўся, як сцвярджаюць спецыялісты, першай праваслаўнай царквой на беларускай зямлі. "Створена бысть церкви сия святая Богородица въ граде во Друютсце..."

Беларускі княжацкі род Друцкіх шырока вядомы ў Расіі, Вялікім княстве Літоўскім. Прадстаўнікі гэтага роду, як правіла, мелі двайныя прозвішчы — у залежнасці ад назваў сваіх маёнткаў: Друцкія — Любецкія, Друцкія — Сакалінскія, Друцкія — Азярэцкія, Друцкія — Талачынскія... Яны былі ваяводамі, міністрамі, членамі дзяржаўнай рады.

Прычына заняпаду Друцка не высветлена. Хутчэй за ўсё горад змізарнеў пасля чарговай асады ці ад пажару і больш не ўзняўся. Засталіся валы, равы, курганы.

Значэнне Друцка ў агульнай і вайсковай гісторыі ўсходніх славян уражвае. Я не ведаю іншага такога месца ў Беларусі, адкуль ва ўсе часы — і пры царызме, і пры савецкай уладзе — выйшла б так многа баявых генералаў.

За тры вярсты ад Друцка знаходзіўся маёнтак, дзе нарадзіўся расійскі генерал-фельдмаршал Іосіф Гурка. Як палкаводзец, ён вызначыўся ў руска-турэцкую вайну, калі Расія дапамагала балгарскаму народу вызваліцца ад пяцісотгадовага рабства. Героі Шыпкі — гэта падначаленыя генерала Гуркі. Тады расійская прэса пісала, што сам Гурка — нашчадак славутых князёў Друцкіх. Сын зямлі беларускай стаў і сынам Балгарыі.

У Айчынную вайну 1812 года вызначыўся генерал Іосіф Сакалоўскі — таксама родам з-пад Друцка.

Ракой дзяцінства была Друць для савецкіх генералаў Яўгена Бакштаева, Барыса Бяляева, Максіма Сімановіча, Паўла Ганчарова, Пятра Мельнікава, Івана Данілава, Фёдара Шульгоўскага, Уладзіміра Рылькова.

Родам з Друцка вядомы партызанскі генерал Іосіф Кардовіч. З гэтых мясцін і другі праслаўлены партызанскі генерал — Ілля Кожар.

Ураджэнцы Друцка мужна змагаліся з захопнікамі на ўсіх франтах Вялікай Айчыннай вайны. На абелісках і брацкіх магілах па ўсёй Еўропе — прозвішчы друцкіх Багдановічаў, Бядрыцкіх, Валентавых, Квачэнкаў, Смалоўскіх. Абараняючы ўсю вялікую Радзіму, яны абаранялі свой родны легендарны Друцк.

Сёння Друцк — невялікая вёска на левым беразе ракі Друць. Цэнтр калгаса. Сто дзесяць двароў, 295 жыхароў. Ёсць тут школа-васьмігодка, ФАП, клуб, пошта, сельмаг, сталовая. Старшыня мясцовага сельскага Савета Валерый Масалкоў, атрымліваецца, можа лічыцца сёння прамым правапераемнікам князёў Друцкіх.

У Друцкай школе ёсць сваё свята, называецца яно так: свята пасвячэння ў друцічы. Растуць у Друцку юныя грамадзяне Беларусі з светлымі галовамі і добрымі сэрцамі.

Па традыцыі годам заснавання горада лічыцца найбольш старажытнае яго ўпамінанне ў пісьмовай крыніцы. Друцк упершыню ўпамінаўся ў 1001 годзе. Значыць, у 2001 годзе — тысячагоддзе Друцка. Аб падрыхтоўцы да святкавання гэтага юбілею клапоцяцца беларускія і расійскія вучоныя, дзеячы культуры, літаратуры, мастацтва, вайскоўцы, друцка-талачынская інтэлігенцыя. Святая справа для ўсіх нас. Святая — гэта не гучнае слова.

Аднаго з першых яго ініцыятараў назавём тут з чырвонага радка.

Гэта патрыёт зямлі талачынскай, былы старшыня Талачынскага раённага Савета Барыс Усік. Ён памёр два гады назад. Памянём яго.

Аб сваёй гатоўнасці прыняць удзел у юбілейных мерапрыемствах заявілі лётчык-касманаўт генерал Уладзімір Кавалёнак, доктар гістарычных навук Леанід Аляксееў (Масква), ураджэнец талачынскай вёсачкі Мацеева — генеральны дырэктар АТ "Раско" Мікалай Лобач (Масква), многія іншыя вядомыя і ўплывовыя людзі. Добрая справа ўжо згуртавала не толькі неабыякавых грамадзян Беларусі, але і беларусаў, якія жывуць у блізкім і далёкім замежжы. "Рухавіком" гэтай цудоўнай задумы стаў палкоўнік беларускага войска, прафесар Ваеннай акадэміі Беларусі, ураджэнец Талачыншчыны Рыгор Лянькевіч.

Ёсць прапановы: уключыць Друцк у турыстычныя маршруты Беларусі, папярэдне, зразумела, добраўпарадкаваўшы і сам населены пункт, і пад'язныя шляхі да яго; аднавіць царкву святой Багародзіцы — першую праваслаўную царкву на зямлі Беларусі.

План аднаўлення старажытнага храма падтрымаў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт. Гэтая праца, лічыць ён, з'явіцца вялікім укладам у адраджэнне праваслаўнай духоўнай традыцыі нашага народа. "Такое пачынанне ўхваляю, — піша ўладыка, — і жадаю Божай дапамогі ў добрай справе".

Ёсць шмат добрых задум.

Аднак на іх рэалізацыю няма пакуль што сродкаў.

І тут пытанне да ўсіх, хто хоча беларусам звацца: ці здолеем мы сабраць такія сродкі?

Прозвішча, імя, імя па бацьку кожнага, хто аддасць на адраджэнне Друцка хоць бы адзін рубель, будуць навечна запісаны ў сучасны летапіс старажытнага паселішча. Прозвішча кожнага, хто зробіць нават самы сціплы ўклад у фонд адраджэння славы Друцкага княства, можа быць абнародавана ў мясцовым друку. А хто-небудзь, магчыма, рашэннем улады будзе ўдастоены і ганаровага дадатку да свайго прозвішча — Друцкі. Чаму б не разгледзець і такі цікавы варыянт?

Як сустрэнем мы гэты слаўны для ўсёй Беларусі, важны для кожнага беларуса гістарычны юбілей — 1000-годдзе Друцка?

Ці памятаем мы свае светлыя вытокі?

Ці здольныя мы сцвердзіць сваё права людзьмі звацца?

Пытанні — нібы на рашаючым экзамене.

У любым выпадку — прашу вас: хаця б здалёку, хаця б у думках пакланіцеся Друцку...

РАЗЛІКОВЫЯ РАХУНКІ

Расійскія рублі

ААА "Белпрамбудбанк", Талачынскае аддзяленне № 3015000820014/858 МФО 150801327 УНН 300601981 ОКПО 29090644

Валютны рахунак

ААА "Белпрамбудбанк", Талачынскае аддзяленне № 3015000820014/001 МФО 150801327 УНН 300601981 ОКПО 29090644

Указаць у плацёжным дарученні: "Ахвяраванне на будаўніцтва храма ў вёсцы Друцк".

НА СМАРГОНШЧЫНЕ — РАДЗІМЕ ВЯДОМАГА БЕЛАРУСКАГА ПАЭТА ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА ПРАЙШЛО РЭСПУБЛІКАНСКАЕ ЛІТАРАТУРНАЕ СВЯТА, ПРЫСВЕЧАНАЕ 160-ГОДДЗЮ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ПАЭТА...

Дэлегацыя літаратараў з Мінска, прадстаўнікі Міністэрства культуры, творчай інтэлігенцыі сталіцы наведалі Жупраны і ўсклалі кветкі да помніка і на магілу паэта, пабывалі ў Доме-музеі Францішка Багушэвіча ў Кушлянах.

Заключным акордам свята стаў канцэрт, дзе разам з артыстамі і славутымі мастацкімі калектывамі выступалі паэты з Мінска, чыталі свае вершы, давалі аўтографы.

НА ЗДЫМКАХ: урачысты вечар, прысвечаны юбілею Ф. Багушэвіча ў Палацы культуры ў Смаргоні; рукапісы паэта; Дом-музей у Кушлянах, пакой паэта.

Фота **Аляксандра ДЗІДЗЕВІЧА.**

Сваю педагагічную кар'еру пасля заканчэння Лоеўскага педвучылішча Аксана ЯСКЕВІЧ пачала нас- таўнікам пачатков... у сельскай сярэдн... ў вёсцы Нядойка... шалёўскага раён...

ДА 100-ГОДДЗЯ ГАЎРЫЛЫ ГАРЭЦКАГА

СУДАК...

З ПІ...

Гаўрыла Гарэцкі — Мікалай Улашчык... Іх узаемнае прыцягненне — старонка ў беларускай творчасці і прыкметная, і сімпатычная. Пры відавочнай прафесійнай адметнасці таго і другога — эканаміста, геолага і гісторыка — абодвух лучыў Ідэал Беларусі й Беларушчыны, якому яны паслядоўна й ахвярна слугавалі праз усё сваё жыццё. Лёс кожнага з іх стаў жывым увасабленнем узору беларускага чалавека (пазбягаю зацёгнага і для нашае глебы не зусім уласцівага "інтэлігент"), над якім скрозь пакутліва й прасветна рупілася дапытлівая думка і мастацкая фантазія Максіма Гарэцкага. Дарэчы, і трагічная постаць нашага несамавітага мастака-думанніка таксама ў значнай ступені сілкавала і цепліла іх духоўную лучнасць.

Адносна ж Улашчыка варта найперш адзначыць яго асобую засяроджанасць на творчым феномене роду Гарэцкіх у кантэксце агульных разваг гісторыка над таленавітасцю, гістарычнай працаздольнасцю беларускай супольнасці як такой. Паказальная ў гэтых адносінах заўвага М. Улашчыка, зробленая ў лісце да пісьменніка-літаратуразнаўцы Алеся Адамовіча (6 ліпеня 1980 г.) з нагоды яго манаграфіі пра Максіма Гарэцкага "Браму скарбаў сваіх адчыняю...":

"Між іншым, разважаючы пра Гарэцкіх, узнікае нават нейкае біялагічнае пытанне: як здарылася, што ў адной сям'і ўзгадавалася столькі талентаў ды яшчэ і такіх (Гаўрыла Іванавіч — выключная з'ява не толькі ў навуцы, а пра іх сястру Ганну калісь гаварылі, што яна была больш таленавітай, чым браты)".

Вытрымкі з лістоў М. Улашчыка, а таксама Г. Гарэцкага ўзяты мною з сямейнага архіва Аляксандра Улашчыка; яму — вялікая мая падзяка за спрыянне ў падрыхтоўцы гэтых нататак.

Сваю цікавасць да творчага прыязнення Г. Гарэцкага і М. Улашчыка абмяжуем пакуль што часткай іхняй эпістолярыі, разумеючы, што за... тэма заслугоўвала ... грунтоўнага, усе... асэнсавання.

Пачнем з ліста Мі... калае..., скіраванаг... дзеня 1966 года з М... Мінск да роднай сяс... Бялькевіч, жонкі ... прадстаўніка беларус... ты і лексікографа І. Б... (1883—1960), таксам... шыя два героі, рэпрэс... ў 1930 годзе па сп... званага Саюза вы... Беларусі. У рукапісна... не вучонага застаўся... ім "Краёвы слоўнік ... шчыны". надрукаван... пазне... у 1970 год... куючы супольным ... ням крэўных і шэр... мых дзеячаў наву... туры. У згаданым ... лісце гаворка ідзе ... данне Мікалаем М... чам з сынам Бялькe... лавам Гаўрылы Га... які жыў пад той ча... маскоўі:

"Сёння мы был... ваю ў Гарэцкага. ... кіламетраў за 30 а... ў невялікім рабо... сёлку. Спаткаў ён... дзвычай ветліва ... зрабіць усё (у сп... дання Бяльк... "Слоўніка". — А. ... зможа, пагаварыц... дэнтам (АН ... (Кандратам) Кра... яго нават захава... тграфія, дзе ты з... скаю сядзіш, а над... яць Сапунняк. ... Гарэцкі назваў г... "Чатыры багародз...

Пра сустрэчы ў п... ным Дзедаўску, тав... не двух славутых б... выгнаннікаў піша т... ўспаміне пра М. ... Радзім Гарэцкі (Апы... Кліо//Крыніца, 19... пра тое ж самае па... кам "Апантаны гіста... вукай" у яго кнізе... адраджэння". Мн., ...

ітковых класаў
рэдняй школе
ойка Буда-Ка-
раёна. Усе яе
вучні ўважліва слухаюць сваю настаўніцу і імкнуцца быць падобнымі да яе.

Фота Сяргея Халадзіліна.

З НОВЫХ ВЕРШАЎ

Таіса БОНДАР

Мне сказана: народжана дзіця,
Абранае для ўвасаблення духу.
Якому перадам ключы Жыцця
І свой дазор па завяршэнні круга.

Яшчэ не час — і ўсё-ткі час
прыйшоў!
Схіляю голаў прад Гасподняй
воляй
І той вялікай мужнаю душой,
Што не збаялася зямной юдолі.

Я ўсё зраблю, каб ёй дапамагчы
Спазнаць і веліч, і трагічнасць
явы,
Дзе, не разблытаўшы клубка
прычын,
Ад слепаты ніколі не пазбавіць.

Няшмат магу, ды што магу,
зраблю
Для новых дзён — адно каб з іх
прыходам
Убачыць благаславёнаю Зямлю,
Убачыць адухоўленай Прыроду.

Мне сказана: напружанне
ўзрасце,
Супроцьстаянне стане
агалцелым,
Але не жорсткасці, а Дабраце
Скарыцца свет, на зло
перахварэлы.

Яшчэ не час, і ўжо прыходзіць
час,
Які акрыліць, абнадзеіць нас.

* * *

Святло любові — дзіўнае святло
Душы, ужо гатовай для
служэння
Усім, хто змог адужаць
адчужэнне
Ад Госпада, — і тым асіліў зло.

Не тое зло, што гнула голле
дзён,
Адкрытых і для сцюхаў,
і для стрэлаў,
А тое, што здаўна паціху спела
У глыбіні душы, пад спеўны
звон.

І што з таго, што чуліся званы
Зямныя, ўжо забытыя Зямлёю!
Любоў на тое і любоў, каб з ёю
Прыйшоў Гасподзь —
і не згадаў віны.

Віна была — душа ў яе палон
Патрапіла ў якісьці міг
зацьмення,
Не верачы — і верачы! —
ў збавенне…
Святло Любові — Боскае
Святло!

закранутая
ла б больш
усебаковага

Мікалая Мі-
нага 4 сту-
з Масквы ў
сястры Ніны
кі вядомага
рускай асве-
І. Бялькевіча

Пазней у Мінск да Г. Гарэцкага яго зямляк і аднадумца дасылаў з Масквы многія свае публікацыі па гісторыі Беларусі, атрымліваючы ў адказ зычлівыя водгукі. Як, прыкладам, у наступных радках:

"І. VI. 1968 г.

Дарагі Мікалай Мікалаевіч!

…вярную працу. Асаблівая віна ватасць перад Вамі беларускіх і літоўскіх гісторыкаў. Але наступныя пакаленні гісторыкаў будуць безумоўна Вам удзячны".

Такое ж высокае разуменне значнасці Улашчыкавых навуковых распрацовак спадарожнічала акадэміку Г. Гарэцкаму, калі ён разам з

Нешта пад восень павінна пачаць праглядаць іх рэдактар, а ў будучым годзе павінен том выйсці ў свет. Дай мне Божа. Рыхтуючы том да друку, трапіў у бальніцу, што будзе, калі я яго скончу?

З вялікім спазненнем даведаўся, што Радзіма Гаўрылавіча абралі акадэ-

…КРАНАННЕ ВЯРШЫНЯЎ

…ПЕРАПІСКІ Гаўрылы ГАРЭЦКАГА і Мікалая УЛАШЧЫКА

сама, як і на-
рэсіраванага
справе так
вызвалення
снай спадчы-
ўся сабраны
нік Магілёў-
ваны значна
год.. дзя-
ым намаган-
эрагу вядо-
авукі, куль-
ным вышэй
зе пра наве-
. Мікалаеві-
кевіча Усяс-
Гарэцкага,
час у Пад-

ылі са Сла-
а. Ён жыве
0 ад Масквы
бочым па-
ён нас на-
а і абяцаў
справе вы-
ькевічавага
А. К.), што
ыць з прэзі-
БССР)
рапівою. У
валася фа-
з Галубоў-
ад вамі ста-
і. Максім
гэта фота
дзіцы".

ў падмаскоў-
аварышаван-
беларусаў-
таксама ва
. Улашчыка
пытаны слуга
1996, № 9;
пад загалоў-
тарычнай на-
зе "Шляхам
., 1997).

Дзякуй Вам за адбітак Вашага вельмі цікавага артыкула пра пісьменнасць у дарэвалюцыйнай Беларусі. Прачытаў з прыемнасцю. Праз некалькі дзён паеду на Дняпро і Заходнюю Дзвіну на месяц ці крыху болей. З найлепшымі пажаданнямі і прывітаннем ад Ларысы Восіпаўны і мяне Вашай сям'і і Вам. Ваш Г. Гарэцкі".

Варта падкрэсліць, што Гаўрыла Іванавіч быў не проста чытачом, але і праніклівым аналітыкам Улашчыкавых наватарскіх распрацовак у галінах аграрнай гісторыі, гістарыяграфіі, крыніцазнаўства Беларусі, беларуска-літоўскага летапісання. Буйны, сусветна вядомы спецыяліст па геатэктоніцы, чалавек энцыклапедычнага кругагляду, ён чуйна й своечасова рэагаваў на ўсе прыкметныя падзеі і постаці ў навукова-культурным развіцці роднай Беларусі, празорліва фіксуючы істотныя для дылетанцкага зроку і слыху зазвычай незаўважальныя зрухі, на тэктанічныя штуршкі ў глыбінных пластах беларускай духоўнай глебы. Так было і ў выпадку агульнай высновы пра навуковы набытак маскоўскага беларуса, выказаны Гаўрылам Іванавічам у лісце М. Улашчыка 12 чэрвеня 1976 года — у развіццё "юбілейных" публікацый на 70-годдзе гісторыка:

"Дзякуй аўтарам за высокую ацэнку Вашай навуковай дзейнасці. Зразумела, гэтага мала, каб належным чынам ацаніць Вашу самаах-

Петрусём Броўкам звяртаўся з хадайніцтвам да прэзідэнта АН БССР (7.08.1973 г.) аб выбранні Улашчыка членам-карэспандэнтам Беларускай акадэміі. Высакародная ініцыятыва не знайшла, на жаль, аднароднай падтрымкі ў тагачасных акадэмічных вярхах. Раўнадушнымі засталіся кіраўнікі ад навукі да імкнення Мікалая Улашчыка вярнуцца на радзіму і ўзначаліць дзейнасць Археаграфічнай камісіі (спыненай на зыходзе 20-х, не адноўленай па сённяшні дзень). Хаця Гаўрыла Іванавіч і ў гэтай справе прыкладаў асабістыя высілкі.

У святле вышэйсказанага можна зразумець і глыбіню павагі, і непадробную шчырасць, нават спавядальнасць, якімі адорваў знаны гісторык свайго старэйшага калегу па творчай ніве, а таксама яго сына — прадаўжальніка бацькавай справы. Як вось у гэтым лісце ад 14 мая 1977 года:

"Дарагі Гаўрыла Іванавіч, пасылаю Вам польскія атласы. Шкада, што няпоўны камплект. Гісторыя атласаў такая: прафесар Глушакоў, спецыяліст па фізічнай геаграфіі, памёр, трохі не скончыўшы асноўнай свае працы. Дачка, якая працавала разам са мною, а зараз ужо восем год жыве ў Рыме, дзе яе муж працуе карэспандэнтам, а часам наязджае сюды, пачала раздаваць бацькаву спадчыну; мне засталіся польскія кнігі, сярод іх атлас.

Занёс у выдавецтва другі том (лічыцца 35) летапісаў.

…мікам. Вітаем ад усяго сэрца яго і Вас.

(…) Сёння едзем у Звенігарад на месяц. Трэба за лета падумаць, каб было сілы схапіцца з рэдактарам, а пасля з карэктураю.

Прывітанне Ларысе Восіпаўне і Радзіму Гаўрылавічу".

На гэтым паставім кропку, а дакладней, перагорнем усяго толькі старонку ў Кнізе Беларускай Творчасці, духоўнага сваяцтва.

P.S. Так сталася, што гэтыя старонкі спазніліся (падвяла пошта "нарочная") да ўгодкавага зборніка, прысвечанага Гаўрылу Гарэцкаму. А тым часам ва Улашчыкавых паперах трапілася яшчэ адна, кранальная згадка пра свайго старэйшага таварыша, ідэйнага пабраціма:

"Калі Гарэцкаму было 70, я паслаў яму прывітанне, напісанае ў летапісным стылі, а зараз не дагледзеў. Шкада, што не быў на юбілеі, але добра, што ён прайшоў на такім узроўні, тым больш, што мінулы юбілей ён адмовіўся рабіць публічным. Ёсць у нас чым пахваліцца. Але ж такі: чаму яго не абралі ў саюзную Акадэмію? Хто больш варты гэтага?" (з ліста да В. Чамярыцкага, 6 мая 1980 года).

Так што і на сотыя ўгодкі беларускага акадэміка Гаў-рылы Гарэцкага ў самы раз прыгадаць простыя і высокія словы: нам ёсць кім ганарыцца.

Аляксей КАЎКА,
вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага.

АСОБА Ў БЯЗМЕЖЖЫ ЧАСУ

КІНЕМАТОГРАФ— ЯГО ЛЁС

На тэатральную сцэну, а потым у кіно, **У. Корш-Саблін** прыйшоў у сярэдзіне 20-х гадоў, вярнуўшыся з грамадзянскай вайны. Кінематограф выбраў як мастацтва, найбольш універсальнае, набліжанае да рэальнасці. Прафесіяй кінарэжысёра авалодваў на здымачных пляцоўках — спачатку пад кіраўніцтвам драматурга, акцёра і пастаноўшчыка фільмаў Юрыя Тарыча, потым самастойна. З першага беларускага мастацкага фільма — героіка-рамантычнай "Лясной былі", пастаўленай Ю. Тарычам у 1926 годзе, Уладзімір Саблін (творчы псеўданім Корш яму падараваў дзед — вядомы рускі тэатральны дзеяч Фёдар Корш) звязаў сваё жыццё з Беларуссю. Ён — адзін з пачынальнікаў нацыянальнага кінематографа, стваральнік 25 мастацкіх і дакументальных фільмаў; у розныя часы быў мастацкім кіраўніком кінастудыі "Белдзяржкіно" — "Савецкая Беларусь" — "Беларусьфільм", старшынёй Саюза кінематаграфістаў Беларусі, народным артыстам і лаўрэатам дзяржаўных прэмій СССР і БССР.

З фільмаў Ю. Тарыча і У. Корш-Сабліна бярэ пачатак магістральная лінія развіцця беларускага кінематографа — адлюстраванне вызначальных для лёсу народа падзей — гісторыка-рэвалюцыйных, вызваленчай і патрыятычнай барацьбы. Корш-Сабліным пастаўлена першая ў беларускім іграваым кіно гукавая кінакарціна "Першы ўзвод" (1933 год), якая тэматычна прадоўжыла яго дэбютную кінастужку "У агні народжаная (прысвечана 10-годдзю ўтварэння Савецкай Беларусі). У 30-я — 40-я гады і пасля вайны з фашысцкай Германіяй Корш-Сабліным пастаўлены значныя па зместу і патрыятычным пафасе фільмы "Вогненныя гады", "Дачка Радзімы", "Канстанцін Заслонаў", "Чырвонае лісце", "Першыя выпрабаванні", "Запомнім гэты дзень", "Крушэнне імперыі". Яго лірычныя камедыі на музыку папулярнага кампазітара І. Дунаеўскага "Шукальнікі шчасця" (1936 г.) і "Маё каханне" (1940 г.) вядомыя розным пакаленням гледачоў.

У. Корш-Саблін вывеў на экран многіх таленавітых акцёраў, якія спрыялі адметнасці беларускага кіно, ён садзейнічаў фарміраванню творчага калектыву кінастудыі "Беларусьфільм", якая ў 60-я — 80-я гады займала прыкметнае месца ў многанацыянальным савецкім кіно.

Прапаную чытачам урыўкі з апошняга інтэрв'ю з Уладзімірам Корш-Сабліным, якое адбылося ў маі 1974 года, за два месяцы да смерці Майстра.

Доктар філалагічных навук, прафесар Белдзяржуніверсітэта, кінакрытык
Ефрасіння БОНДАРАВА.

— Які факт ці падзея паслужылі рашаючым штуршком пры выбары прафесіі кінарэжысёра? Вы ж "здрадзілі", можна сказаць, сямейнай тэатральнай традыцыі?

— Служба ў Чырвонай Арміі. Я прыйшоў у Чырвоную Армію дзевятнаццацігадовым акцёрам, праслужыў ад радавога да памочніка камандзіра кавалерыйскага палка. Дэмабілізаваўся ў 1922 годзе. Я прайшоў два разы ўздоўж і ўпоперак усю Украіну і Крым. Ваяваў супраць Дзянікіна, Врангеля, белапалякаў і банд Махно. За тры з паловай гады я зразумеў жыццё. І мне кінематограф сваёй рэальнасцю стаў бліжэй, чым умоўнасці тэатра (таго часу). І калі мяне пасля дэмабілізацыі запрасілі (як удзельніка падзей) кансультаваць кінафільм "Перакоп", я канчаткова разарваў з тэатрам, перайшоў працаваць у кінематограф.

Пачаў працаваць з рэжысёрам Юрыем Тарычам спачатку памочнікам рэжысёра, а потым асістэнтам рэжысёра на трэцяй Дзяржкінафабрыцы ў Маскве, а з 1926 года — у "Белдзяржкіно", на першай яго карціне "Лясная быль" — як асістэнт і акцёр. Самастойна пачаў працаваць рэжысёрам у 1929 годзе на пастаноўцы фільма "У агні народжаная".

— Якая "школа" аказалася для вас бліжэй — Тарыча ці тых, хто знаходзіўся ўжо тады на вяршыні славы — Эйзенштэйна, Пудоўкіна, Даўжэнкі?

— Першая мая работа ў якасці рэжысёра — "У агні народжаная" ("Волат"). У ёй яўна адчуваўся ўплыў А. Даўжэнкі. Я быў улюбёны ў гэтага мастака. Але потым зразумеў, што ён незвычайна самабытны і ісці па яго шляху азначае пераймаць яго, а гэта самае страшнае ў творчасці. Юрый Тарыч здаваўся мне "тэатральным". Эйзенштэйн быў надта ўскладненым, як і Віктар Шклоўскі. Я пайшоў па свайму шляху, абапіраючыся на рэалізм — той рэалізм, які я добра ведаў і добра ведаў людзей грамадзянскай вайны.

— Якія, на ваш погляд, "плюсы" і "мінусы" беларускага кіно даваеннага, пасляваеннага і сучаснага перыяду?

— Даваенны тэматычны план быў мэтанакіраваным, арганічнай для Беларусі была тэматыка рэвалюцыйная, сельскагаспадарчая і індустрыяльная. Сучасны тэматычны план больш падвергнуты выпадковасцям.

— Што болей за ўсё "адклалася" ў памяці з дзён Вялікай Айчыннай?

— Усе выезды на фронт у час здымак фільма "Вызваленне Савецкай Беларусі". І першы дзень уваходу з войскамі Савецкай Арміі ў Мінск. Я ўбачыў адны спаленыя руіны і ніякага горада — гэту страшэнную карціну нельга забыць.

— Чым павучальны ваш вопыт работы з кампазітарам Ісаакам Дунаеўскім?

— Разам мы стварылі шэсць карцін. Працаваць з ім было лёгка і цікава. Другога такога кампазітара я не сустракаў. Дунаеўскі пісаў музыку не да знятай ужо карціны, а прымаў удзел яшчэ ў працэсе работы над літаратурным і рэжысёрскім сцэнарыем, вызначаў месца і характар музыкі. Таму яго музыка арганічна ўваходзіла ў драматургію фільма.

— Якой вы ўяўляеце сабе будучыню "Беларусьфільма"?

— Хачу бачыць у яго "свой твар". А пакуль няма добрых сцэнарыяў, запускаем у вытворчасць тыя, што нас у многім не задавальняюць. Гэту праблему немагчыма вырашыць без сур'ёзнай працы пісьменнікаў для кіно.

— Вашы захапленні ў вольны час?

— Чытаю добрую літаратуру.

ВЕСТКІ З СУПОЛАК

КРОКІ «УЗДЫМУ»

У горадзе Даўгаўпілсе існуе беларускае культурна-асветніцкае таварыства "Уздым". Першыя крокі мы зрабілі, калі ў балта-славянскім таварыстве было створана беларускае аддзяленне. Наша мэта — перш за ўсё папулярызацыя беларускай культуры сярод насельніцтва горада праз мясцовыя газеты, радыё, тэлебачанне. У 1993 годзе быў распрацаваны і зацверджаны статут нашага таварыства. За гады існавання "Уздыму" зроблены адметныя крокі: створана нядзельная беларуская школа (1995), выходзіць беларуская старонка ў гарадской газеце (з 1994 года), існуе вакальны ансамбль "Купалінка". Нас хвалююць праблемы захавання этнічнай самабытнасці беларускай дыяспары ў Латвіі. Патэнцыял беларускай дыяспары досыць высокі. У горадзе Даўгаўпілсе дзесяць тысяч беларусаў, у раёне — 4 000.

Маючы глыбокія культурныя і асветніцкія традыцыі беларусаў у Латгаліі, варта гаварыць і марыць пра сістэму беларускай адукацыі наогул. Асноваў такой адукацыі маглі б стаць у перспектыве пачатковыя класы ў рускіх, латышскіх ці польскай школах горада або факультатывы дадатковай замежнай мовы ў старшых класах як першы этап знаёмства з мовай.

Сёння мы маем асобныя адукацыйныя элементы. Гэта нядзельная беларуская школа і спецкурс беларускай мовы ў Даўгаўпілскім педагагічным універсітэце (ДПУ) на гуманітарным факультэце.

Нядзельная беларуская школа існуе з 1995 года. У ёй 20 вучняў рознага ўзросту з розных школ горада, тыя, хто хоча далучыцца да беларускага слова праз вершы, казкі, звычаі і абрады, народныя традыцыі. Мы вучымся святкаваць нашы нацыянальныя святы, знаёмімся з гісторыяй, геаграфіяй, этнаграфіяй, культурай Беларусі. Ужо святкуем Каляды, Гуканне вясны, Дзяды, Вялікдзень. Праводзім гістарычныя віктарыны, сустрэчы з цікавымі людзьмі, прымаем удзел у Днях беларускай культуры.

У нас існуюць цудоўныя адносіны з краслаўскай сярэдняй школай "Варавіксна" ("Вясёлка"), дзе ёсць беларускі факультатыў.

Мы запрашаем іх на свае мерапрыемствы. Гэта школа мае сяброўскія стасункі з полацкай школай. Дзеці разам адпачываюць у летніках на Беларусі. Мы даўно сябруем з латышскай школай у горадзе Віцебску. Ужо некалькі разоў былі там, ведь нас таксама наведваюць. Дзеці перапісваюцца адзін з адным, чакаюць сустрэч.

Перад Новым годам наведваем дзіцячыя дамы, дзе ёсць беларусы, праводзім Калядкі, робім падарункі, запрашаем дзяцей да сябе ў школу. Запрашаем да сябе бацькоў, сяброў, расказваем ім пра знакамітых беларусаў, пра ўсё, што ведаем і вывучаем. Успамінаем вядомых беларусаў, якія жылі і працавалі ў нашым горадзе, вучылі дзяцей у мясцовай беларускай гімназіі. Мы запрашаем на нашы святы дзяцей-беларусаў вясковых школ.

Да 1996 года ў ДПУ студэнты мелі магчымасць вывучаць толькі рускую і польскую мовы. Але, улічыўшы патрабаванні часу і нацыянальную асаблівасць горада, дзе пражывае дзесяць працэнтаў беларусаў, а таксама зацікаўленасць студэнтаў, пачаў выкладацца ўводны курс беларускай мовы. Ён садзейнічае павышэнню лінгвістычнага светапогляду студэнтаў II курса, на IV курсе — вывучэнне беларускай мовы па выбару. Акрамя таго, уведзена новая спецыяльнасць — славістыка, дзе будуць прапанаваны дзве мовы: польская і беларуская. На кафедры ўпершыню абаронена навуковая работа параўнальнага характару беларускай і рускай моў. Гэты працэс падштурхнуў да пошуку сувязей з кафедрай беларускай мовы Беларускага дзяржаўнага універсітэта (БДУ), і ў 1999 годзе была падпісана дамова аб супрацоўніцтве ДПУ і БДУ, распрацоўваецца сумесны план узаемадзеяння з Віцебскім педуніверсітэтам імя П. Машэрава. З красавіка мінулага года ў Даўгаўпілсе працуе Цэнтр беларускай культуры. Хочацца спадзявацца, што ён стане і цэнтрам падтрымкі развіцця адукацыі на беларускай мове ў Латвіі.

Таццяна БУЧЭЛЬ, старшыня таварыства "Уздым", настаўніца беларускай мовы.
г. Даўгаўпілс, Латвія.

"МІФЫ І МОНСТРЫ"

"Міфы і монстры" — так называецца экспазіцыя Санкт-Пецярбургскага музея васковых фігур, якая адкрылася ў Гомелі. Тут прадстаўлены 33 васковыя фігуры герояў з міфалогіі старажытнай Грэцыі і славянскіх казанняў. Ёсць і сучасныя творы, напрыклад, "Касмічны розум" па карціне амерыканскага мастака Барыса Валеджыа, які вы бачыце на гэтым здымку.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

ЗВАРОТНАЯ СУВЯЗЬ

ВІНШАВАННЕ БЕЛАРУСАМ КОМІ. З нагоды першай справаздачна-выбарчай канферэнцыі Нацыянальна-культурнай аўтаноміі "Беларусь" у Рэспубліцы Комі Управа "ЗБС "Бацькаўшчына" даслала ее ўдзельнікам віншаванне і выказала падзяку за запрашэнне. "Бацькаўшчына" мае даўнія стасункі з беларускай супольнасцю ў Комі, якая ладзіць культурна-асветныя мерапрыемствы па захаванню беларускасці, народных традыцый. Супродзічам Г. Усціловскім шмат зроблена для вяртання з небыцця імёнаў бязвінна рэпрэсіраваных беларусаў у 30-я — пачатку 50-х гадоў. У віншаванні выказваецца спадзяванне на далейшую супольную працу і высока ацэньваецца непаўторны ўклад беларусаў Комі ў развіццё нашай агульнай гісторыі і культуры.

Галіна СЯРГЕЕВА.

ПОЛЬШЧА

НАЙБОЛЬШ ЦЕШЫЛІСЯ ЛАЎРЭАТЫ. Фінал VI Алімпіяды беларускай мовы адбыўся ў агульнаадукацыйным ліцэі з беларускай мовай навучання ў Бельску-Падляскім. Прыняў у ім удзел 21 ліцэіст. Пераможцамі сталі пяць вучняў гайнаўскага і два бельскага белліцэяў. Першае месца заняла Галена Сідзвіч з Бельска-Падляскага.

("Ніва").

Вясна ў Траецкім прадмесці. Мінск. **БелТА.**

АГЛЯД БЕЛАРУСКАЙ ФАНТАСТЫКІ

● ГАЛІНА ВАРОНАВА.

ПАМІЖ

Фантазія — неадменная уласцівасць чалавечага розуму. Менавіта яна падштурхоўвае чалавека да пошукаў новага, дазваляе зазірнуць за межы ўсяго вядомага. Хто з нас не пытаўся ў самога сябе: "А што будзе, калі?.." — сілаю сваёй фантазіі змяняючы звычную рэчаіснасць. Нездарма такой папулярнасцю карыстаецца фантастыка — літаратура, у якой знайшоў рэальнае ўвасабленне свет, створаны фантазіяй чалавека, дзе пісьменнік выступае ў ролі дэміурга, далучаючы да працэсу тварэння і сваіх чытачоў. Ні адна вялікая літаратура не абмінула фантастыкі: мы добра ведаем творы амерыканскіх, англійскіх, французскіх, польскіх, рускіх пісьменнікаў-фантастаў. А што ж беларусы? Ці ёсць на свеце беларуская фантастыка? Ёсць. Яшчэ малавядомая, прадстаўленая невялікай колькасцю аўтараў, але ёсць, існуе, набіраецца моцы і вопыту, пракладвае свой шлях у вялікую літаратуру, свой шлях да чытача.

Першыя заўважныя крокі беларуская фантастыка зрабіла ў 50-я — 60-я гады, калі з'явілася аповесць Я. Маўра "Фантамабіль прафесара Цылякоўскага", раман М. Гамолкі "Шосты акіян", зборнікі навукова-фантастычных апавяданняў У. Шыцікa, ягоная аповесць "Апошняя арбіта". Гэтыя творы былі прасякнуты верай у навуку, у моц чалавечага розуму, захапленнем дасягненнямі навукова-тэхнічнага прагрэсу, для якога, здавалася, няма межаў. Беларускія фантасты стварылі прывабны і ідэалізаваны вобраз чалавека будучыні — мужнага першапраходца, які не скараецца перад цяжкасцямі і перашкодамі, выпрабаваннямі лёсу, якому уласцівыя найлепшыя маральныя якасці. Фантастыка была даволі стрымана прынята крытыкай. Рэцэнзенты ў першую чаргу звярталі ўвагу на недахопы твораў, недаацэньваючы іх каштоўнасці як першых вопытаў навуковай фантастыкі ў беларускай літаратуры, ды і ўвогуле разглядаючы фантастычную плынь як адгалінаванне прыгодніцкай, "лёгкай" літаратуры. На доўгі час беларуская фантастыка была забыта, адышла на другі план.

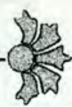
Даволі нечакана на фоне амаль суцэльнага маўчання і забыцця з'явілася фантастычная камедыя К. Крапівы "Брама неўміручасці" (1973 год). Сваім аўтарытэтам класіка беларускай літаратуры К. Крапіва сцвердзіў правы фантастыкі на існаванне. Пісьменнік даў беларускай фантастыцы новыя арыенціры. Калі

ЁН УЖО тры дні цешыўся сваім вынаходніцтвам. Ён, Юрый Цымкала, сканструяваў сістэму, пра якую марыў, здаецца, яшчэ тады, калі нікому ў галаву не прыходзіла дарыць яму цыгарэты "Мальбара" і замежныя электрабрытвы. Яму, усёй радней прызнанаму вундэркінду, прыносілі выключна матэматычныя галаваломкі і пластмасавыя, металічныя канструктары. А цяпер, можа стацца, гэты апарат назавуць у яго гонар. Напрыклад, цымкалоід...

Вось ён, прыгажун, злучаны чорным нервам з тэлефонам, побач, на часопісным століку. Пад чырвоным чэшскім таршэрам. Ён, нязай сабе і цымкалоід, п'е энергію са звычайнае разеткі, таемна свеціцца зялёным экранам, весела падміргвае бліскучымі, колеру слановай косці клавішамі... Націсні каторую, пакруці тэлефонны дыск, і на экране з'явіцца той, каго пажадаеш. Хочаш — буйны план, хочаш — сярэдні ці агульны. Ты можаш нічога не казаць, пакласці трубку, а пачуеш, пра што гавораць, нават што думаюць людзі. Папраўдзе, Юра сам не чакаў такога выніку. Ён канструяваў простае відэа, якое меркаваў разам з магнітафонам падключыць да тэлефона. Каб ведаць, хто звоніць ці званіў і што хацеў сказаць. Каб не траціць часу на лішнія размовы. За мяжою для гэтага даўно існуе персанальны камп'ютэр. Але прывязі і яго Юра гатовенькі з той жа Амерыкі, ці вынайшаў бы цяпер цымкалоід? Цымкалоід, пра які пакуль што ніхто не ведае...

Каб праверыць усё, давесці да ладу, Юра ўзяў сярод зімы адпачынак і песціў сваё трэніраванае басейнам і горнымі лыжамі цела на мяккіх пухнатых у карычнева-белыя шашачкі шкурах (іх ён прывёз яшчэ ў студэнцтве з бамаўскага будатрада). За акном цісне, ажно трашчыць мароз, заходзіцца плачам завея. А на руцэ іграе, меладычна пасвіствае амерыканскі гімн электронны гадзіннік. Ежа ў халадзільніку, вада ў кране. Яму, вынаходніку Юрыю Цымкалу, і сёння можна не вылазіць са сваіх вараных джынсаў і расшпіленай на моцнай, яшчэ з шалёнага ялцінскага лета смуглай шыі, каўбойкі. Лепш прытуліцца шчакою да мяккае, натуральным шоўкам вышыванае турэцкае падушкі і даць сваёй бяляваай, акуратна пастрыжанай галоўцы спачыць. Яна заслужыла.

Выразна правільны англа-саксонскага тыпу Юраў твар імгненна расслабіўся і знерухомеў. У прымружаных карых вачах патанулі спакой і асалода. Цяпер нарэшце можна было падвесці сякія-такія вынікі... Такім чынам, матэматычны без усялякіх адхіленняў склад розуму, спадчынныя, у час заўважаныя і развітыя здольнасці плюс прывітная белазубая ўсмешка, — і ён у свае трыццаць абаранеў кандыдацкую, і, цяпер, працуючы ў Акадэміі навук і выкладаючы за паўстаўкі ў політэхнічным, вынайшаў цымкалоід. І яго не страшыць будучыня. Як і маці, ён, Юра, умее хаваць свае сапраўдныя адносіны да людзей за кампліментамі і вясёлымі жартамі. Як і бацька, вось-вось стане доктарам, а то і прафесарам. Маці, каб не здагадаліся пра яе ўзрост, перафарбавалася ў бландзінку і шторання накладае на сябе пуд касметыкі. А бацька сам па сабе да сарака быў маладзёнам, да шасцідзесяці, не менш, застанецца маладжавым, спартыўным мужчынам. І ён, Юра, ад яго не адстае. Усё ж добра, што ў іх сям'і пануе культ дакладнага разліку і раскладу. Значыць, не памыліліся яго бацькі-продкі, калі ў адным з пракураных маскоўскіх кафэ пачатку 60-х прагнаравалі гагарынскае "і ў космасе патрэбна галінка бэзу..." Лірыкаў як лірыкаў, а фізікаў цяпер паважаюць. Баяцца і паважаюць. Яны мелі магчымасць і падчас кніжнага буму стаўляць за шкло самыя рэдкія зборы твораў. Але ніколі не прымушалі свайго з маленства

МАРАЙ І РЭАЛЬНАСЦЮ

яго папярэднікі ілюстравалі свае ўяўленні пра будучыню, некрытычна ацэньваючы перспектывы чалавецтва, то К. Крапіва пры дапамозе фантастыкі стварыў люстра, у якім яскрава і непрыхавана адбіліся ўсе заганы, уласцівыя людзям і грамадству, у якім жыў пісьменнік. Прадметам беларускай фантастыкі стала асоба чалавека, нашага сучасніка, грамадства, у якім ён жыве, перспектывы яго развіцця з пазіцый дня сённяшняга.

Усё гэта знайшло праяўленне ў беларускай фантастыцы 80-х — 90-х гадоў, у перыяд новага абуджэння цікавасці пісьменнікаў да фантастычнай плыні. Да фантастыкі звярнуліся як пісьменнікі-пачаткоўцы, так і вопытныя аўтары. Крызіс грамадства, расчараванасць у магчымасцях НТР, чарнобыльская катастрофа знайшлі сваё адлюстраванне ў іх творах. Новая, раней невядомая інфармацыя пра тое грамадства, у якім мы жывём, якое пабудавалі, абудзіла грамадскую думку. Шэраг пісьменнікаў звярнуўся ў сваёй творчасці да феномена таталітарызму. Напрыканцы 80-х — у пачатку 90-х гадоў узнікае беларуская антыутопія. У 1988 годзе ўбачыла свет фантастычная аповесць В. Гігевіча "Карабель", у якой аўтар стварыў мадэль таталітарнага грамадства на абмежаванай прасторы касмічнага карабля. Усё жыццё людзей на караблі падкантрольнае, падпарадкаванае неакрэсленай мэце, да якой імкнецца карабель, а на самай справе — групе нікому невядомых людзей, якія кіруюць экіпажам пры дапамозе жаху і подкупу, свядома ўтойваюць і скажаюць інфармацыю, каб усяго не ведаў ніхто, апрача іх саміх, бо веды — першы крок да свабоды. Гэта карабель-турма для нязгодных, для тых, хто адважыўся мець уласную думку. Гэты ж вобраз таталітарнага грамадства як турмы, пасткі для чалавека распрацоўвае В. Гігевіч і ў аповесцях "Марсіянскае падарожжа", "Пабакі", "Не забывай пра дом свой, грэшнік". Арыгінальным як па зместу, так і па форме з`яўляецца мікрараман "Праўдзівая гісторыя Краіны Хлудаў" А. Мінкіна, яшчэ адзін узор антыутопіі. З ironіяй і прыхаваным болем пісьменнік малюе краіну за Высокім Парканам, якая ўзяла для жыцця толькі звод правілаў і прымус, адрынуўшы культуру, памяць, душу, і згінула дашчэнту ў пажары. Да антыутопіі звярталіся А. Федарэнка, У. Клімовіч, Л. Дайнека, М. Матукоўскі, якія ў сваіх творах імкнуцца перасцерагчы людзей ад таго, да чаго можа прывесці неабачлівасць, няўменне ўбачыць розніцу паміж сапраўднай і штучнай свабодай, мяжу паміж воляй і ўседазволенасцю, нежаданне пераадолець абыякавасць і неразборлівую памяркоўнасць.

Навуковая фантастыка таксама не застаецца па-за ўвагай. Але зараз гэта не ўсхваленне навукі як сродку дасягнення шчасця, а цвярозы роздум пра наступствы НТР як для асобных людзей, так і для ўсяго чалавецтва. Навуковае дасягненне можа выступаць як сродак ацэнкі маральнасці людзей, якія ім карыстаюцца, як у камедыі М. Матукоўскага "Мудрамер", або стаць тым люстэркам, у якім яго стваральнік убачыць самога сябе ў сапраўдным свеце, як у апавяданні Г. Багданавай "Цымкалоід "Мадлен", або ўвогуле сваё грамадства, цывілізацыю, як у рамане В. Гігевіча "Кентаўры".

Спакойнае стаўленне грамадства да рэлігіі, містыкі, паранармальных з`яў як бы зняло нявыказаную забарону на стварэнне фантастычных твораў такога плана. У рамане У. Рубанава "Не аднойчы забіты" сілы, варожыя галоўнаму герою, увасабляюцца ў вобразе жанчыны Нямілы, што знаходзіцца па-за нашай рэчаіснасцю і змагаецца з людзьмі, імкнецца забіць у іх душах чалавечы, творчы пачатак. Герой аповесці В. Чаропкі "Геній смерці" адкрывае ў сабе здольнасць забіць чалавека праклёнам, словам і імкнецца выкарыстаць такое ўменне, каб узвысіцца, набыць уладу і багацце, хаця зусім не ў гэтым сапраўднае ўзвышэнне, выключнасць. Герой аповесці А. Федарэнкі "Сінія кветкі" пры дапамозе сініх кветак, што выраслі на магіле бацькоў, здзяйсняе помсту здрадзіўшай яму дзяўчыне. У аповесці В. Гігевіча "Палтэргейст" душа ненароджанага дзіцяці, што пасялілася ў бяздзетнай сям`і ў выглядзе гарэзлівага "шумнага духа", сцвярджае сваё права з`явіцца на свет, бо без дзяцей сям`я не сям`я.

Даволі шырокае распаўсюджанне ў беларускай літаратуры набыла прыпавесць з глыбокім філасофскім зместам. Да яе звярталіся Я. Сіпакоў у зборніках "Тыя, хто ідуць" і "Падары нам дрэва", П. Васючэнка ў зборніку "Белы мурашнік", В. Чаропка ў зборніку "Перамога ценю". Да такіх прыпавесцяў можна аднесці "Кароткія антыутопіі" А. Мінкіна, апавяданне В. Гігевіча "Дзяўчына з сунічнай дзялянкі", казкі В. Якавенкі. Усе гэтыя творы прасякнуты любоўю да чалавека, занепакоенасцю яго лёсам, ідуць да нас з глыбінь народнай душы, ад крыніц нацыянальнай культуры.

Беларуская фантастыка жыве, непадобная да іншых, абумоўленая той культурай, якая яе спарадзіла. Стрыманая, задуменная, прасякнутая любоўю да чалавека і свету, крыху сумнавата-іранічная, гаворыць яна з людзьмі сваім непаўторным голасам. Разнастайнасць тэматыкі, форм сведчыць аб багацці фантазіі аўтараў, аб прыдатнасці для фантастычнага ўвасаблення арыгінальнага беларускага матэрыялу. Большасць твораў напісана на сусветным узроўні і не саступае замежным узорам. Досыць прыгадаць першы беларускі трылер "Каханка д`ябла, або Карона Вітаўта Вялікага" М. Клімковіча і М. Шайбака (Адамчыка), якая не саступае ў напружанасці дзеяння і займальнасці сюжэту найлепшым узорам гэтага жанру, а па глыбіні думкі, актуальнасці тэмы па праву далучаецца да вялікай літаратуры. Беларуская фантастыка развіваецца як паўнацэнная плынь беларускай літаратуры і з цягам часу знойдзе належнае прызнанне як у чытачоў, так і ў крытыкаў.

Галіна БАГДАНАВА

ЦЫМКАЛОІД «МАДЛЕН»

ФАНТАСТЫЧНАЯ ПРАЎДА

схільнага да ангіны сына-вундэркінда чытаць Талстога, Дастаеўскага ці Купалу. Затое іх Юра з сямі гадоў выдатна гуляў у шахматы і амаль, як бацька, гаварыў па-англійску. Цяпер прачытаў у арыгінале ледзь не ўсю Агату Крысці. З восені ўзяўся за японскую мову. Праўда, часова давялося яе адкласці. Студэнты запатрабавалі выкладаць па-беларуску. Але цяпер і тут усё будзе ў норме. Пайшоў у тэатр — знайшоў Кацярыну. Будучая настаўніца. Кніжкі прыносіла. "Чорны замак Альшанскі", "Дзікае паляванне караля Стаха"... Ну і само сабою, моўная практыка... Напісаў па-беларуску курс лекцый. Цяпер зноў можна вяртацца да навуковых часопісаў, фантастыкі і дэтэктываў. Яшчэ ў школе, перапісваючы са шпаргалак сачыненні, ён зразумеў: у сучаснай, не кажучы пра класічную, літаратуры не знойдзеш таго, што ёсць у жыцці. Скончыўшы фізіка-матэматычную школу з залатым медалём, а універсітэт з адзнакай, заўсёды давяраў толькі лічбам і дакладнаму разліку. Нават з бацькамі летась размяняўся, каб не парушаць свой сутачны расклад (у шэсць — бег, у сем — сняданак, у восем — на працу, у бібліятэку, затым вячэрняя, па жаданні начная праграма). Цымкалоід, гэты цудоўны вынік утрапёнае, карпатлівае працы, яшчэ больш зэканоміць час. Але назваць яго трэба як-небудзь прыгожа... Напрыклад, "Мадлен". Юра ажно заўсміхаўся сам сабе ад такое дарэчнае згадкі. Сапраўды, справа пайшла на лад, калі летась у Ялце ён пазнаёміўся з Мадлен. Гэта гучыць: цымкалоід "Мадлен". Чароўная, палкая, нястрымная Мадлен. Ад яе няўрымслівай вынаходлівасці нават яго, вопытнага мужчыну, кідала ў сорам.

Юра падняўся на локці, націснуў на клавіш цымкалоіда і набраў тэлефон. На экране адразу з`явілася аголенае круглае плячо, знаёмы блакітны пеньюар. Мадлен, як і ён, песцілася, толькі не на канапе — у разасланым ложку. Залачоны, старога фасону тэлефон стаяў побач, толькі руку працягні, на крэсле. Ён надрываўся, званіў. А Мадлен быццам не чула. Раўняла пілачкай пазногці і нешта мармытала сабе пад нос. Толькі зразумеўшы, што тэлефон не сціхне, здалася... Яе рука павольна адкінула за спіну чорныя валасы і, па локаць вылузнуўшыся з празрыстага рукава, пацягнулася да трубкі...

— Алё-ё... — прамовіла Мадлен вальяжна.

— Мадлен? Салют! Гэта я. Чым займаешся?

— На кухне убираю, — яна пазяхнула. У тэлефоне гэта было падобна на ўздых.

— Стамілася, мая бедная кошачка? Можа, пад`ехаць дапамагчы?

Мадлен, вядома, не адчула іроніі.

— Нет-нет, сегодня не надо. Сегодня я буду спать. Завтра, котик, позвони. — Мадлен павярнулася да дзвярэй, і Юру падалося, што гэта яму адрасаваны яе звыкла юрлівы, насмешлівы пагляд.

— Добра. Тады да заўтра?

Юра націснуў на тэлефонны рычаг, але клавіш цымкалоіда не адпускаў. І таму, як і Мадлен, пачуў раптоўны выбух джазу. Мадлен кінула трубку, сцепанулася. У кватэры яшчэ нехта быў. І гэты нехта ўключыў магнітафон. Нарэшце дзверы адчыніліся. Вусаты, з каламутнымі п`янымі вачыма бамбіза... у плаўках. Мадлен стала на калені і расхінула пеньюар...

— Коцік, — зашапацела яна. — Ходзь, ходзь да свае мусьці...

Відэа не перадавала рэзкага салодкага паху парфумы, паху поту і плоці. Але менавіта гэты пах літаральна захлынуў і пачаў душыць Юру. Юра яшчэ з першых замежных паездак не любіў глядзець парнафільмы. Да таго ж Мадлен паўтаралася. І з ім, з гэтым бамбізам паўтаралася...

Разам з экранам патухла і яшчэ колькі хвілін назад вабная і жаданая, а цяпер далёкая і халодная, як зорка з чужога сусвету, Мадлен... Усё ж маці мае рацыю, ён, Юра, дасюль так і не навучыўся разбірацца ў жанчынах. А яшчэ пацвельваў з хлопцаў: як не брыдка мець на двух адну каханку... У душы перасела жорсткая спусцеласць.

Несупынны, даволі гучны тэлефонны гудок не адразу дайшоў да ягонай ашаломленай свядомасці. Толькі цяпер Юра заўважыў, што дасюль трымае ў руках трубку, і яшчэ раз крануўшы клавіш, набраў першае, што прыйшло ў галаву. І трапіў да аднакурснікаў Лазерскіх. Падышла, ды не, падскочыла Анюта...

— Алё, — весела гукнулі і вывелі нарэшце яго з утрапення знаёмыя пекныя вусны.

Юра ледзь стрымаўся, але не адказаў. Калі ж Анюта, паціснуўшы плячыма, паклала трубку, літаральна прыпаў да экрана. Анюта, круглявая, ружовашчокая, была ў сваім любімым белым, у дробны сіні гарошак халаціку. Цяпер яна яго носіць у хаце, а яшчэ гадоў дзесяць назад, калі ездзілі ў Гурзуф збіраць вінаград і табаку, бегала ў ім на "спадарожнікаўскі" пляж. Тады Мішэль са сваёю гітарай і песнямі, якім, ці бачыш, не хапала дзявочага голасу, адбіў Анюту ў Юры.

Анюта нахілілася да люстэрка, перавязала хвосцік, здзьмухнула з ілба цяпер зусім беленькую, мусіць, падфарбаваную грыўку і, смешна скасіўшы вочкі, пацалавала свой адбітак. У пакоі заплакаў малы. І яна, на хаду расшпіліўшы халат, прымасцілася на крэсле яго карміць. Юра ніколі не бачыў, як жанчына корміць немаўля. Толькі ў кіно. Хоць і цяпер — хіба гэта не кіно? Кіно з чужога жыцця... Юра нервова пачухаў падбароддзе. Зноў пачыналася алергія. Ці то ад новае электрабрытвы, ці то ад адэкалону, які падарыла Мадлен. Юра выйшаў у калідор, закурыў.

Калі вярнуўся, Анюта соўгала па падлозе калыску і спявала. Хораша, пяшчотна. Сам Юра не ведаў ніводнае калыханкі. І гэтую чуў упершыню:

— Ходзіць бай па сцяне,
У чырвоным каптане...
Баю, бай...

Рэзкі тэлефонны званок паласнуў па экране ліловымі маланкавымі паскамі. І па-за Юравай воляй усплылі цемнач, завея, асветлены на час размовы таксафон ля паштамта. Юра нервова затушыў у жалезнай грузінскай попельніцы цыгарэту...

Зноў Каця. Трэці дзень звоніць. То з дому, то вось так з вуліцы. Няўжо не зразумела, што раз ён, Юра, паабяцаў і не пазваніў, значыць, усё. Навошта гэтыя дзяцінныя гульні. Лепш бы футра сабе новае купіла. А то і з экрана відаць, што штучнае карычневае з белаю, не ўжо з шэраю на капюшоне і манжэтах аздобаю футра выцерлася, і гузікі ледзь трымаюцца... Юра рэзка аблізнуў ссохлыя ад курыва вусны. Шкада, што цымкалоід не мае зваротнай сувязі. Выслухала б Каця ягоную водпаведзь і знікла з далягляду. Можна, вядома, было б усё выказаць пры сустрэчы. Але ў яго сёння зусім няма настрою сустракацца з ёю. Яму хочацца расслабіцца і адпачыць. Выпіць, адзін не вып`еш. Мадлен змадленілася... А Каця, гэтае наіўнае дзяўчо з шырока расплюшчанымі журлівымі блакітнымі вачыма і смешным кірпатым носікам, нават каб хацела, яе не заменіць. Кацярыну цягне да сур`ёзных размоў. І песціцца, лашчыцца, як сляпое кацяня... Увогуле, ён, Юра, пасля таго як Анюта здрадзіла яму з Мішэлем, перастаў верыць жанчынам. А Каці ён нічога не вінен. Нічога не абяцаў. Ну схадзілі ў Купалаўскі тэатр, у госці пару разоў прыехала. І яму, і ёй было з кім пагаварыць па-беларуску. А яна, дзівачка, усё ўсур`ёз. Вершаў цэлы сшытак прынесла.

Провад з нерваў
звіваю ізноў,
Каб хоць раз да душы
дазваніцца.
Свечкай кволай згараю...
Замова...
Апёк. Навучы яго сэрца
біцца...

Як апошні лісток ад дрэва,
Ад вас адрываюсь з адчаем,
Па табе я ўся зжаўцела,
Так вясна бясконца
імчалась...

Так вясна бясконца імчалась,
Прайшло лета, не стаяў
снег.
Хмара кропляй дажджу
абцяжарылась,
Як вы мной, мілы мой
чалавек...

Колькі разоў ён, Юра, паўтараў Каці, што вершы на яго абсалютна не дзейнічаюць.

(Заканчэнне на 8-й стар.).

(Пачатак на 6-й —7-й стар.).

Цяпер хочаш не хочаш сядзі, глядзі бясплатнае кіно.

Каця, не дачакаўшыся адказу, выняла з аўтамата, схавала двушку, пайшла ўздоўж паштамта. У руцэ — напакаваная дарожная сумка. Мусіць, зноў напякла дранікаў, склала ў каструлю і, каб не застылі, загарнула газетамі і ручніком. Зараз, як і ўчора, пакружляе вакол паштамта і вернецца да таго самага таксафона — ён ці не адзіны ў горадзе цёплы, ды яшчэ і светлы. Але не. Зірнуўшы на гадзіннік, як схамянулася, — падземны пераход, метро... Каля Палаца мастацтва перасела на трамвай.

Нарэшце Юра зразумеў: Каця едзе ў політэхнічны, дзе па панядзелках (і памятае ж!) па свежым снежным цаліку да пад`езда. Зноў прыцемак, жаўтлявыя рэдкія лямпачкі. Замест таго каб сесці ў ліфт, падымаецца пешкі. На лесвічнай пляцоўцы нейкая пара, у параўнанні з ім, Юрам, зусім яшчэ падшыванцы, высвятляюць адносіны. Ён: "Я ж цябе папярэджваў, ты ў мяне не першая..." Яна: "А якая я ў цябе, трынаццатая?" — нацягнута ўсміхаецца.

Каця ўсё чуе, разы са тры звоніць, чакае, уздыхае і тупае ўніз. Выйшла з пад`езда і... паслізнулася, упала. Недарэчна дзынкнула, ляпнула накрыўка каструлі. У сумцы і праўда, мусіць, дранікі...

Юра балюча сціснуў рукі. Ён быў ужо гатовы кінуцца на вуліцу, нават падняўся з канапы... Не здагадаўся, што дастаткова запаліць святло, і Каця выбраў мяне? Я ж табе хацела толькі дабра. Ты ж сам казаў, што я табе падабаюся. Казаў, каб раней сустрэў, узяў бы за жонку. І я думала, здолею табе дапамагчы... Табе цяпер трэба каго-небудзь пашкадаваць. Абавязкова. У сваёй паняверцы ты счарсцвеў душою. Табе апрыкла не я, а ўсё жывое натуральнае жыццё. Ты зацыклены на лічбах і здольны адгукацца толькі на штучнае, кідкае і фальшывае... Але ж яно фальшывае...

Нарэшце Каця мінула самую страшную ў іхнім раёне заснежаную пустку ля новабудоўлі. Спыніла таксі. Таксіст, які, мусіць, бачыў, як хадзіла яна туды-сюды, уздыхнуў:

— Зусім вы сябе не шкадуеце...

А Каця, бы не чуўшы, стаілася ў куточку на заднім сядзенні і

Галіна БАГДАНАВА

ЦЫМКАЛОІД «МАДЛЕН»

ФАНТАСТЫЧНАЯ ПРАЎДА

ён вёў факультатыў. У вячэрнікаў толькі пачаліся заняткі, і вокны свяціліся ліловым блакітам. Каця пацягнула на сябе важкія празрыстыя дзверы і, упусціўшы з вуліцы імгненна пераўтвораныя ў пару холад і снег, пайшла доўгім, асветленым з высокай столі ўсяго дзвюма мутна-жоўтымі лямпачкамі, калідоры. Ледзь разбіраючы прыступкі, лесвіцаю мінула купку курыльшчыкаў. У актавай зале, мяркуючы па музыцы, рэпеціраваў танцавальны ансамбль. Вось і ручка іхняй аўдыторыі. Замкнёна. Зноў лесвіца, калідор, цяжкія дзверы. Захінаючыся ад завеі, Каця пешкі рушыла да метро, перасела на аўтобус. Юра з прыкрасцю ўздыхнуў. Зараз будзе тут.

Вось выходзіць на ягоным прыпынку, падымае вочы да вокнаў. Трэба патушыць святло, зацягнуць шторы, затаіцца. А Каця ўжо ля магазіна, пад ліловым ліхтаром, у незашклёнай тэлефоннай будцы. У іхнім раёне яшчэ не прыладзілі таксафонаў. Здымае рукавічку, кладзе двушку, сцягвае капюшон, прыкладае настылую чорную трубку да вуха. Паставіла сумку, набрала нумар. Зноў наструнілася, слухае...

З першага ж званка Юра ўхапіў трубку, з насцярогаю дачуўся, як аўтамат праглынуў двушку, але як і збіраўся, не вымавіўшы ні слова, націснуў на рычаг. Каця зноў доўга шукала ў кішэні двушку, набірала неслухмянымі з марозу пальцамі нумар.

— Алё, алё, гэта я... — прагаварыла яна ахрыплым голасам насустрач маўчанню.

Юра адчуў: да горла падступаюць словы, але, зноў нічога не вымавіўшы, паклаў трубку. Каця, збянтэжаная, страпянулася. Доўга прыглядалася да вокнаў. Потым рашуча зарыпела зразумела б, што ён дома, пераззваніла. І тады не давялося б нават выходзіць на мароз. Толькі падымі трубку і адкажы. Але гэтае простае рашэнне не прыйшло ў разумную Юраву галаву.

Каця, няўклюдна абапершыся рукою на сумку, паднялася, апошні раз зірнула ўверх да цёмных вокнаў і, кульгаючы, пайшла да аўтобуснага прыпынку. Але паехала не дамоў, на канечную. Юра зразумеў, яна сёння не адступіцца. Проста вырашыла пагрэцца. Аўтобус абязлюдзеў, і пакуль шафёр хадзіў адзначацца, у салон набегла холаду. Кацін капюшон заінеў. А яна смыкала чырвоным, ды не, нават ужо ліловым носікам, кусала бледныя, патрэсканыя да крыві вусны і плакала. Яна супакоілася толькі, калі, слізгануўшы позіркам па ягоных вокнах, зноў зайшла ў тэлефон-аўтамат. Ліхтар патушылі, і лічбы было ледзь разабраць. Яна званіла не двушкаю, дзесятачкай. Зноў, зацяўшы дыханне, слухала, слухала доўгія гудкі.

Але Юра не ўзяў трубкі. Ён толькі выйшаў на кухню і закурыў. Нязнаны жаль падступіўся да горла. Каб жа Каця была не Каця, каб шукала не яго, а каго іншага, выйшаў бы, супакоіў, правёў. А так... Калісьці ж трэба канчаць. Няхай думае, што ён, Юра, жорсткі, злосны чалавек. Можа, ёй будзе лягчэй забыцца. Ён, Юра, не створаны для такіх, як Каця.

А з відэа пачалі прасочвацца думкі. Ці гэта Каця гаварыла ўслых? Плакала і шаптала:

— Юрась, Юрась... Што ты з сабою робіш... Я разумею, з табою ўсе вельмі жорстка абыходзіліся. Ты расказваў. Бацькі білі. Жанчыны здраджвалі. Цяпер, каб самасцвердзіцца, табе трэба хоць каму адпомсціць. Але завошта ахвяраю ты засяроджана дыхала, саграбала рукі...

Юра націснуў на клавіш, і экран патух. Але цяпер ён ужо не мог заставацца сам-насам з сабою... І зноў набраў тэлефон Лазерскіх. Анюта песціла яго шчаслівага саперніка Мішэля. Той, паклаўшы сваю кучаравую светлую галоўку ёй на калені, выцягнуўся на канапе...

Ходзіць бай па сцяне,
У чырвоным каптане...
Баю, бай...
Баю, бай...

Юра як праваліўся, заснуў... І не пачуў яшчэ аднаго званка. Ён ніколі не сніў каляровых сноў. А тут... Смарагдавая хвалістая трава, і па ёй шапатлівыя, шматколерныя жывыя кветкі. З пялёстка на пялёстак паракочваюцца расінкі. Пахне медуніцаю і суніцамі. Ён, Юра, шукае пунсовыя ягады. А побач нехта, як першым крокам, радуецца кожнай ягонай знаходцы, шчаслівы ягоным шчасцем. Жывая рука пяшчотна праводзіць яму па твары, шыі, плячы...

Юра прахапіўся... Зазвінела шкло. У экране свяцілася дзірка. На падлогу ссыпаліся акрываўленыя шкельцы. Спалатнелы, ён агледзеў сваю далонь і выпадкова націснуў на клавіш магнітафона. Той зашаптаў: "Не бойся... Мяне больш няма... Не бойся, мяне больш няма..."

Юру падалося, нейкі ценкі жудлівы прывід сноўдаецца ў барвовым прыцемку пакоя. Ён падхапіўся, адсунуў шторы і заплюшчыўся. Да мігатлівага карункавага шкла прыпаў і рассыпаўся шматколернымі самацветамі-бліскаўкамі ружовы марозны ранак. Скрозь калючы дыяментавы ўзор больш нічога не было відаць.

СТОП-КАДР

Гэтага "дракончыка" выгадавалі віцебскія школьнікі.

ДЗІЦЯЧАЯ ЧЫТАНКА

«ПЕЧ, ПЕЧ, ПАМАЖЫ!»

Светаўспрыманне нашых продкаў было прасякнута верай у незвычайныя магчымасці не толькі жывых істот — звяроў, птушак, але і розных неадушаўлёных прадметаў. Напрыклад, шмат вераванняў і ўяўленняў звязана з печчу.

Печ займае пачэснае месца ў доме, з'яўляецца яго своеасаблівым цэнтрам. Не выпадкова менавіта ў печы або ў падпечны жыве дамавік — добры дух дома, які клапоціцца пра дабрабыт і здароўе сям'і. Асаблівая павага да печы падкрэсліваецца забаронай ужываць "у яе прысутнасці" грубыя або непрыстойныя словы: "Няможна так казаць, бо печ у хаце", "Сказаў бы, ды печ у хаце".

Адносіны да печы як да жывой істоты праяўляюцца і ў вясельнай абраднасці. Так, збіраючыся ехаць у сваты да дзяўчыны, сваты дакранаюцца да печы ў сваім доме: каб яна ім дапамагла. А зайшоўшы ў хату нявесты, крыху затрымліваюцца каля печы і ціхенька просяць: "Печ, печ, дапамажы". Толькі пасля гэтага сваты пачыналі перамовы з бацькамі дзяўчыны. У некаторых вёсках Гомельшчыны і цяпер існуе старадаўні звычай: маладая на другі дзень пасля вяселля беліць печ у хаце маладога. Гэтым яна імкнецца "задобрыць" печ, наладзіць адносіны з ёю, а значыць — з новай сям'ёй.

Печ успрымалі таксама як надзейную ахову ад хваробы і смерці. Існавалі такія парады: пры ўваходзе ў хату, дзе знаходзіцца хворы, трэба перш за ўсё зірнуць на печ, і хвароба ў такім выпадку не прыстане. Пасля вяртання з могілак удзельнікам пахавальнай працэсіі неабходна было пагрэць рукі перад пячным агнём, "каб смерць праз комін пайшла".

Усходнім славянам вядомы таксама звычай "запякання" дзяцей у печы. Слабых і хворых дзетак захутвалі ў коўдру і адразу пасля таго, як пагас агонь, клалі на некаторы час у печ. Лічылася, што пасля гэтага яны набудуць сілу і здароўе.

Да сённяшняга часу захаваўся звычай перад ад'ездам з дому зачыняць юшку ў коміне і прыкрываць засланкай печ: раней лічылася, што праз комін розная нечысць можа трапіць у жыллё чалавека.

Часам злыя людзі — чараўнікі і ведзьмы — таксама выкарыстоўвалі печ у сваіх нядобрых справах: чараўнік браў зямлю з таго месца, дзе прайшоў чалавек, прамаўляў над следам закляцце, збіраў замоўленую зямлю ў мяшочак і вешаў яго ў комін. Лічылася, што па меры высыхання следу ў коміне будзе сохнуць (хварэць) і той чалавек, у якога чараўнік "вынуў след". Праўда, такой жа зброяй змагаліся і з самімі чараўнікамі і ведзьмамі.

Падрыхтавала
Нэлі ПРЫВАЛАВА.

ЗАГАДКІ Станіслава ВАЛОДЗЬКІ

Начной парою
З даўніх пор
Гарыць вялікі
Светлафор.
Ды толькі жоўтым
Свеціць ён нам.
Калі ж пачне
Гарэць зялёным!
(Поўня).

* * *

Што пачаў малоць зноў млын,
Болей радасна малым.
Сталі ўсе яны ў двары
У муцэ, як млынары.
Не загнаць дамоў іх зноў.
Не спячы з мукі бліноў.
(Снег).

* * *

З табой ён днём пагожым, —
Без сонца жыць не можа.
За хмарку сонца зойдзе —
Знікае ён, як злодзей.
(Твой цень).

* * *

Хто ясналікі,
Шмат'языкі.
Ламачча есць —
Расце вялікі!
(Касцёр).

АДКАЗЫ НА КРЫЖАВАНКУ, ЗМЕШЧАНУЮ Ў № 13

1. Капеж.
2. Дол.
3. Дзьмухавец.
4. Агародніна.
5. Галіна.
6. Яр.

«Голас Радзімы»

Галоўны рэдактар
Наталля САЛУК

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь; Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі; Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом "Радзіма".

РЭДАКЦЫЯ:
Намеснік галоўнага рэдактара Галіна УЛІЦЁНАК.
Адказны сакратар Таццяна КУВАРЫНА.
Рэдактар аддзела — член рэдкалегіі Яўген ЛЕЦКА.
Рэдактар аддзела Алена СПАСЮК.
Аглядальнікі Юрась ЛЯШКЕВІЧ, Леанід МАРАКОЎ, Таццяна ХРАПІНА.
Спецыяльны карэспандэнт Нэлі ПРЫВАЛАВА.
Рэдактар-перакладчык Святлана КАРПУЧОК.
Стыльрэдактар Ірына КАЗЛОВА.
Тэхнічны рэдактар Данута РАКАВЕЦ.

НАШ АДРАС: 220005, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: (+375-17) 213-31-97 (тэл.-факс), 213-32-80, 284-76-56, 213-37-82.

Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.
Падпісны індэкс у Беларусі 63854.
Тыраж 1 828 экз.
Зак. 1015.
Падпісана да друку 17.4.2000 г. у 12.00.

Газета набрана, звярстана і аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку». (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).